

Karri Kangas

YRITYSTEN VASTUUHENKILÖTAUSTOJEN YHTEYS KONKURSSIIN

YRITYSTEN VASTUUHENKILÖTAUSTOJEN YHTEYS KONKURSSIIN

Karri Kangas
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Liiketalouden koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma, oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Karri Kangas

Opinnäytetyön nimi: Yritysten vastuuhenkilötaustojen yhteys konkurssiin

Työn ohjaaja: Lea Isopoussu-Koponen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2015

Sivumäärä: 63 + 1 liite

Opinnäytetyön aiheena on yritysten vastuuhenkilötaustojen yhteys konkurssiin. Opinnäytetyössä käsitellään sitä, miten yritysten vastuuhenkilöiden uudelleen velkaantuminen vaikuttaa konkurssiin. Yritysten velkaantuminen oli yleistä 1990-luvun laman aikana ja on jälleen ajankohtainen aihe johtuen vuonna 2008 alkaneesta taantumasta. Työssä käsitellään myös yritysten vastuuhenkilöiden lakisääteisiä velvollisuuksia. Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia velkaantumisen kokonaiskuvaa yritysten vastuuhenkilöiden näkökulmasta. Opinnäytetyössä selvitetään, mikä on velallisen asema konkurssissa, miten velallisen asemassa tehdyt talousrikokset ilmenevät, minkälainen riski on kertaalleen konkurssin kokeneen yhtiömiehen perustaa uusi yritys ja miten yritysten vastuuhenkilöiden uudelleen velkaantumista voidaan ennaltaehkäistä. Ajatus työn tekemiselle syntyi opintojaksolla Julkishallinnon tarkastustehtäviä.

Opinnäytetyö on yleishyödyllinen ja deskriptiivinen, menetelmältään kvalitatiivinen tutkimus. Ensisijaisina lähteinä toimivat voimassaoleva lainsäädäntö ja oikeuskirjallisuus. Tutkimuksen kannalta keskeisimmät lait ovat konkurssilaki ja yhtiölainsäädäntö. Raportissa käsitellään myös korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja. Tutkimuskysymyksiin pyritään vastaamaan kuvailemalla aiemmin tehtyjä tilastollisia tutkimuksia, tärkeimpänä Suomen Asiakastieto Oy:n julkaisema tutkimustieto luottoalalta. Aiempaa kvantitatiivista analyysiä on kvalifioitu. Vastuuhenkilöiden taustojen merkitystä selvitettiin sähköpostin ja puhelimen välityksellä toteutetun haastattelun avulla yhteistyössä Konkurssiasiamiehen toimiston kanssa.

Lainsäädännön merkitys velallisaseman osalta on keskeisessä asemassa taantumista selviämässä ja siten työssä on käytetty ajankohtaista lakialoitetta (5/2014) konkurssilain muuttamisesta. Suomen Asiakastieto Oy:n julkaisemissa tutkimuksissa selvisi, että lakialoitteessa kuvailtu yritysten vastuuhenkilöiden kielteinen yhteiskuntakehitys 1990-luvun laman jäljiltä ei toteudu siihen pisteeseen, että sitä voitaisiin kuvailla ilmiönä. Konkurssikytkentäisten yritysten vastuuhenkilöiden uudet yritykset eivät ole tilastollisesti katsottuna aiheuttaneet uusia konkurssipiikkejä. Luonnollisten henkilöiden todennäköisimmät maksuhäiriömerkinnät ovat alioikeuden vahvistamat yksipuoliset tuomiot velkomusasioissa. Tutkimusten perusteella helposti velkaantuva yritys on osakeyhtiömuotoinen iältään alle kolme vuotta vanha yritys, jolla on muun muassa matala omavaraisuusaste. Kuitenkin yrityksen vastuuhenkilöiden maksuhäiriöt lisäävät velkaantumisen riskiä. Uudelleen velkaantumiseen vaikuttaa vastuuhenkilöiden aikaisemmat konkurssit ja maksuhäiriöiden lukumäärä, rahamäärä ja tuoreus. 1990-luvun laman aikana konkurssin kokeneista yhtiömiehistä noin kolme neljäsosaa kykeni toimimaan uusissa yrityksissä vastuuhenkilöinä. Kyseinen asia voi johtua siitä, että aiemmin koettu konkurssi oli toiminut esimerkkinä ja kokemuksen kautta opettanut velkaantumisesta.

Opinnäytetyötä tehdessä esille nousi muutama jatkotutkimusaihe, kuten yrityssaneeraus ja sen vaikutus yritysten elinikään. Tuomioistuimen hyväksymät yrityssaneeraukset ovat auttaneet yrityksiä vaikeina aikoina ja tavoitteena olisi tutkia yrityssaneerauksen tehokkuutta. Toinen jatkotutkimusaihe voisi liittyä oikeusprosessien valitusmenettelyyn ja sen käsittelyn nopeuttamiseen seuraavissa oikeusasteissa. Kolmas jatkotutkimusaihe liittyisi kansantaloudellisiin ilmiöihin konkurssien taustalla. Maksuhäiriöiden kasvu kuljetus- ja varastointialalla on ollut huomattava, kun sitä vertaa maksuhäiriötutkimuksiin 2000-luvun alkupuolella. Jatkotutkimus käsitelisi sitä, mistä kyseinen asia johtuu.

Asiasanat: Velkaantuminen, konkurssi, yritys, vastuuhenkilö, insolvenssioikeus, maksuhäiriömerkintä

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Economics, Option of Law and Administration

Author: Karri Kangas

Title of thesis: Effect of Company Directors' Backgrounds on Bankruptcy

Supervisor: Lea Isopoussu-Koponen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2015

Number of pages: 63 + 1

The topic of this Bachelor's thesis is the effect of company directors' backgrounds on bankruptcy. The thesis investigates how company directors' indebtedness affects bankruptcies. Indebtedness is a well-known topic from the 1990's recession and it has re-emerged as a current topic due to the downturn that began in 2008. This thesis also deals with obligations of companies which must be followed to avoid payment defaults in overall picture from the company director's point of view. This thesis answers to what the status of the debtor in bankruptcy is, how the debtor's criminal offenses may occur, what the risk is for a company director to set up a new company after enduring bankruptcy and how business manager's re-indebtedness can be prevented. The idea for the thesis originated from the course Inspection Tasks in Public Administration.

This Bachelor's thesis employs qualitative research method and it is a descriptive work. The primary source is consolidated Finnish legislation and legal literature. The most important acts are the Bankruptcy Act, Limited Liability Companies Act and Partnerships Act. Furthermore, the thesis contains precedents set up by the Supreme Court. There is an attempt to answer the research questions by describing prior statistical research. The most important statistical research used in this work is indebtedness studies published by Suomen Asiakastieto Oy. Prior quantitative research was qualified. The relevance of company directors' backgrounds was solved by an interview conducted by email and phone in co-operation with the Office of Bankruptcy Ombudsman.

Legislation is the key for debtors to overcome recession and therefore this work examines a bill number 5/2014 to amend the Bankruptcy Act. Suomen Asiakastieto Oy research shows that negative social development in the 1990's recession described in the bill does not occur to the point that it could be described as a phenomenon. Further research showed that company directors who overcame bankruptcy in the 1990's did not cause a lot of new bankruptcies after the recession. Normal persons most likely to get payment defaults were condemned by district court's one sided judgements. The profile for a high risk company to be indebted was a less than three years old limited company, which had a low equity ratio among other things. However, the company directors' payment defaults will increase the risk of indebtedness. Company directors' renewable indebtedness was caused by previous bankruptcies and payment defaults by the number, amount and recency. Only about a quarter of the company directors who experienced bankruptcy in the 1990's recession were linked to new payment defaults or bankruptcy. This issue may be due to the fact that company directors who endured recession in the 1990's may have learned from indebtedness and the previously experienced bankruptcy.

After completing the thesis, a few follow up research topics arose such as the effect of companies' debt renovation and its impact on business life cycle. Another topic for further research involves the appeal process and how it can be improved for the following judicial instances. Legal institutions can become congested due to large amounts of cases during recession. The third follow up research topic is linked to economical phenomena with bankruptcies in the background. Payment defaults in the field of transportation and storage have been significant when compared with the payment default studies in early 2000. Further research would investigate the reasons behind it.

Keywords: Indebtedness, bankruptcy, business, company director, insolvency, payment default

SISÄLLYS

LYHENTEET.....	6
1 JOHDANTO.....	7
2 KONKURSSI ILMIÖNÄ.....	10
2.1 Konkurssilainsäädännön uudistus vuonna 2004 ja sen tavoitteet.....	11
2.2 Lakialoite konkurssilain muuttamisesta vuonna 2014.....	12
2.3 Tilastotietoa konkurseista 1990-luvulta 2010-luvulle.....	14
2.3.1 Tilastotietoa konkurssien määristä henkilöyhtiöissä.....	15
2.3.2 Tilastotietoa konkurssien määristä osakeyhtiöissä.....	17
3 KESKEISET YRITYSMUODOT JA VASTUUNALAISUUS.....	18
3.1 Henkilöyhtiöt.....	20
3.2 Pääomayhtiö.....	22
3.2.1 Hallitus.....	23
3.2.2 Toimitusjohtaja.....	24
3.2.3 Hallintoneuvosto.....	25
3.2.4 Tilintarkastaja.....	25
4 YRITYSTEN VASTUUHENKILÖIDEN VILPILLINEN MENETTELY.....	27
4.1 Velallisen rikokset.....	27
4.2 Kirjanpitorikokset.....	30
4.3 Verorikokset.....	31
5 MAKSUHÄIRIÖMERKINNÄT KONKURSSIEN INDIKAATTOREINA.....	33
5.1 Oikeushenkilön maksuhäiriömerkinnät.....	33
5.2 Yrityksen vastuuhenkilön maksuhäiriömerkinnät.....	38
6 VELKAANTUMISEN JA UUELLEEN VELKAANTUMISEN SUHDE.....	44
6.1 Yksipuolinen tuomio velkomusasiassa.....	44
6.2 Maksuhäiriömerkintöjen uusiutumisen ominaispiirteet.....	46
6.3 Yrityksen vastuuhenkilöiden vaikutus uudelleen velkaantumiseen.....	48
6.4 Uudelleen velkaantumisen ennaltaehkäisy.....	49
7 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	52
8 POHDINTA.....	57
LÄHTEET.....	59
LIITTEET.....	63

LYHENTEET

AKL	Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä 29.4.1988/389
HE	Hallituksen esitys
KKO	Korkein oikeus
KM	Kehittämiskomitean mietintö
KPL	Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336
LA	Lakialoite
OMTR	Oikeusministeriön työryhmämietintö
OYL	Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624
RL	Rikoslaki 19.12.1889/39
TTL	Tilintarkastuslaki
vp	Valtiopäivät

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö käsittelee sitä, miten yritysten vastuuhenkilöiden uudelleen velkaantuminen vaikuttaa konkursseihin. Konkurssit ovat luonnollinen asia monien yritysten elinkaarella varsinkin aikoina, jolloin yleinen kansantaloudellinen tilanne on synkkä. Yhteisöt ovat varallisuus oikeudellisesti riippuvaisia ulkoisista tekijöistä, kuten markkinatilanteesta. Varallisuus oikeudellista vastuunalaisuutta tarkastellaan oikeussubjektien näkökulmasta. Oikeussubjektit jaetaan kahteen osaan: luonnollisiin henkilöihin ja oikeushenkilöihin. Oikeushenkilöt jaetaan edelleen kahteen ryhmään sen perusteella, onko kyseessä yksityis- vai julkisoikeudellinen oikeushenkilö. (Kaisto & Lohi 2013, 20.) Opinnäytetyön fokus keskittyy yksityisoikeudelliseen oikeushenkilöön ja tarkemmin yhteisöihin. Velkaantuminen on tunnettu aihe jo 90-luvun laman ajoilta, mutta se on myös uudelleen ajankohtaiseksi noussut aihe johtuen vuoden 2008 taantumasta ja sen vaikutuksista talouteen. Taloudellinen alamäki ja konkurssien määrät ovat suhteessa toisiinsa, mutta minkälainen riski on kertaalleen konkurssin kokeneen yrityksen vastuuhenkilön perustaa uusi yritys?

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

- 1) Mikä on lakialoitteessa (5/2014) kuvailtu velallisen asema konkurssissa?
- 2) Miten velallisen asemassa tehdyt talousrikokset ilmenevät?
- 3) Minkälainen riski on kertaalleen konkurssin kokeneen yrityksen vastuuhenkilön perustaa uusi yritys?
- 4) Miten yritysten vastuuhenkilöiden uudelleen velkaantumista voidaan ennaltaehkäistä?

Yritysten vastuuhenkilöillä on myös tiettyjä velvollisuuksia, mitä tulee noudattaa, jotta maksuhäiriömerkinnöiltä vältytään. Opinnäytetyössä kartoitetaan velkaantumisen kokonaiskuva yrityksissä: vastuunalaisen yritysjohton velvollisuuksista – tuottamukselliseen konkurssiin. Opinnäytetyö on rajattu käsittelemään henkilöyhtiöitä, osakeyhtiötä ja niissä toimivia vastuuhenkilöitä. Opinnäytetyön tavoite on tutkia uudelleen velkaantumista edellä mainittujen tutkimuskysymysten osalta ja saada tarkempaa tutkimustulosta uudelleen velkaantumisesta, sen tahallisuudesta ja ennaltaehkäisystä.

Opinnäytetyö on menetelmältään kvalitatiivinen ja deskriptiivinen tutkimus, jossa käytetään tilasto- ja haastattelutietoa. Opinnäytetyön aihevalintaan päädyin opintojaksolla Julkishallinnon tarkastustehtäviä ja osittain aiheen ajankohtaisuuden takia. 20. maaliskuuta 2014 käydyssä eduskunnan lähetekeskustelussa puitiin lakialoitetta konkurssilain 1 luvun muuttamiseksi. Konkurssilaki on kokonaisuudistettu vuonna 2004 ja lakialoitteen kuvaillaan antavan velalliselle enemmän suojaa konkurssissa. Lainmuutoksen jälkeen konkurssituomio katsottaisiin perustuvan tuomioistuimen toteamaan konkurssisaatavan todelliseen määrään. Konkurssisaatavan todellisen määrän kerrotaan ilmenevän velan saamistodistodokumenteista. Konkurssilain ensimmäiseen lukuun liittävä uusi 5 a § kuuluisi seuraavasti: "Velkojan on vaatimustensa perusteeksi osoitettava tuomioistuimelle velan todellinen määrä. Konkurssisaatavaksi voidaan hyväksyä vain tuomioistuimen näytön perusteella toteama oikeamääräinen velka." (LA 5/2014 vp, 3). Velallisen asema on 90-luvun laman jäljiltä ollut tiukasti säädelty ja velkojien määräysvallan alaisuudessa, minkä seurauksena velallisen ja velkojan välisen oikeussuhteen kuvataan olevan epätasapainossa. Koettu konkurssi ja siitä aiheutunut velkakierre ei ole välttämättä antanut henkilölle mahdollisuutta käyttää henkilökohtaisia kykyjä ja koulutusta yhteiskunnan hyväksi uudelleen.

Tutkimussuunnitelma koostuu neljästä vaiheesta: tutkimusongelmien täsmentämisestä, tutkimusmenetelmän valinnasta, aineiston keruu-, käsittely- ja raportointisuunnitelmista ja työohjelmasta (Hirsjärvi 2009, 65). Tutkimusmenetelmäksi valitsin laadullisen tutkimuksen, koska materiaalia tutkimuksen toteuttamiseksi on eri lähteistä paljon. Keskeisimpänä tietolähteenä toimii tutkimuksen alkuvaiheessa lainoppi ja oikeuskirjallisuus. Lainsäädännöstä tärkeimpiä lakeja työni kannalta ovat konkurssilaki (20.2.2004/120) ja yhtiölainsäädännöt, kuten laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä (29.4.1988/389) ja osakeyhtiölaki (21.7.2006/624).

Tietoperustan jälkeen tutkimuksen empiirisenä lähteenä toimii Suomen Asiakastieto Oy:n tutkimukset luottoalalta ja haastattelu yhteistyössä Konkurssiasiamiehen toimiston kanssa. Suomen Asiakastieto Oy on Suomen johtavimpia yritys- ja luottotietoyhtiöitä. Suomen Asiakastieto Oy:n Velkakierre ja Majakka – julkaisuissa on paljon erilaisia tutkimuksia luottoalalta, joista pyrin keräämään erilleen aiheen kannalta oleellimmat tutkimukset. Haastattelumetodina käytän sähköposti- ja puhelinhaastattelua johtuen pitkästä välimatkasta. Haastattelutiedolla saadaan käytännön kokemuksia ja näkökulmia aiheeseen. Haastattelua varten laadin monipuolisia kysymyksiä liittyen lakialoitteeseen, konkurssilain kokonaisuudistamiseen ja yritysten vastuuhenkilöihin. Haastattelukysymykset ovat opinnäytetyön liitteessä yksi. Mahdollisten tutkimustulosten myötä opinnäytetyön loppuosan merkitys korostuu johtopäätösten ja oman pohdinnan muodossa.

Opinnäytetyön rakenne koostuu teoria- ja empiriaosuuksista. Luvuissa kaksi, kolme ja neljä käsitellään aiheen teoriaosuutta lainopin ja oikeuskirjallisuuden avulla. Teoriaosuus alkaa luvusta kaksi, jossa käsitellään aiheen taustaa ja uuden lakialoitteen merkitystä vuonna 2004 kokonaisuudistettuun konkurssilainsäädäntöön. Luku kaksi esittelee tutkimuskysymyksen: "Mikä on lakialoitteessa (5/2014) kuvailtu velallisen asema konkurssissa?" Velallisen asemaan liittyvään tutkimuskysymykseen pyrin vastaamaan myöhemmin opinnäytetyön empiriaosuudessa kuvailemalla Suomen Asiakastieto Oy:n julkaisemia tutkimuksia. Luvussa kolme luodaan teoriapohja yritysten vastuuhenkilöiden velvollisuuksista tietyissä yritysmuodoissa.

Luku neljä paneutuu rikosoikeudellisesta näkökulmasta yritysten vastuuhenkilöiden vilpilliseen menettelyyn konkurssissa ja ennen konkurssia. Luvussa neljä pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseen: "Miten velallisen asemassa tehdyt talousrikokset ilmenevät?" Luvussa viisi käsitellään tarkemmin velkaantumista ja maksuhäiriömerkintöjä. Luvut kuusi, seitsemän ja kahdeksan sisältävät työn merkityksen kannalta keskeisimmän tutkimustiedon. Luku kuusi käsittelee opinnäytetyön kannalta tärkeintä tutkimuskysymystä: "Minkälainen riski on kertaalleen konkurssin kokeneen yrityksen vastuuhenkilön perustaa uusi yritys?" Luvun kuusi lopussa pyrin myös vastaamaan tutkimuskysymykseen: "Miten yritysten vastuuhenkilöiden uudelleen velkaantumista voidaan ennaltaehkäistä?" Luvut seitsemän ja kahdeksan sitovat teorian tiedon ja tutkitun tiedon yhteen mahdollisten tutkimustulosten kanssa. Opinnäytetyön katson olevan yleishyödyllinen tutkimus, joka kehittää ennen kaikkea omia tutkimustaitoja ja valmistaa tulevaa ammattiharjoittelua varten.

2 KONKURSSI ILMIONÄ

Konkurssi on velallisen kaikkia velkoja koskeva maksukyvyttömyysmenettely, jossa velallisen omaisuus käytetään konkurssisaatavien maksuun. Konkursiin asettamisesta päättää tuomioistuin velallisen tai velkojan hakemuksesta. (Konkurssilaki 120/2004 1 §.) Velallista haettaessa konkurssiin tulee velkojan osoittaa, että hänellä on selvä ja riidaton saatava velalliselta. Konkursiin asettamiseksi on oltava myös konkurssiperuste, mikä on laissa määritelty yksityiskohtaisesti. (HE 26/2003 vp, 9.) Konkurssi itsessään on liiketoiminnallinen ilmiö, mikä johtaa itse liiketoiminnan päättymiseen (Könkkölä & Linna 2013, 1). Aikojen saatossa konkurssilainsäädännön uudistamisen myötä konkurssista on tehty konkurssihallinnon kannalta joustavampi mutta valvottu menettely, mikä on samalla prosessioikeuteen kuuluva tuomioistuinprosessi (Könkkölä & Linna 2013, 11).

Prosessioikeuden ohella on syytä tarkastella myös yhtiöoikeudellista näkökulmaa konkurssiin. Yritystoimintaa lähestyttäessä oikeudellisesta näkökulmasta mielenkiinnon kohteina ovat lainsäädännölliset edellytykset, joiden mukaan yhtiötä voidaan perustaa ja yritystoimintaa harjoittaa (Vilja 2003, 8). Yrityksiä voi Suomessa perustaa kuka tahansa, toisin sanoen Suomessa on perustuslaissa turvattu elinkeinon valinnan vapaus. Jokaisella on lain mukaan oikeus hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla (Suomen perustuslaki 731/1999 18.1 §). Perustuslain valmisteleivassa esityössä elinkeinon harjoittamisen vapaus on haluttu tehdä elinkeinolain mukaiseksi pääperiaatteeksi, missä painotetaan yrittämisen vapauden periaatetta ja yksilön omaa aktiivisuutta toimeentulonsa hankkimiseksi (HE 309/1993 vp, lakiehdotuksen perustelut). Yrittämisen vapauden periaatteeseen kuuluu, että jokainen voi harjoittaa elinkeinotoimintaa joko yksityishenkilönä tai käyttämällä tätä toimintaa varten erillistä yhtiötä elinkeinolaissa asetuin rajoituksin (Vilja 2003, 15).

Elinkeinon harjoittamisesta yleisellä tasolla säädetään seuraavaa: "Lailista ja hyvän tavan mukaista elinkeinoa saa harjoittaa: luonnollinen henkilö, jolla on asuinpaikka Euroopan talousalueella; suomalainen yhteisö ja säätiö; sekä Suomessa sivuliikkeen rekisteröinyt ulkomainen yhteisö ja säätiö, joka on perustettu jonkin Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion lainsäädännön mukaan ja jolla on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka jossakin Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa." (Laki elinkeinon harjoittamisen oikeudesta 122/1919 1 §).

Suomen talouteen vaikuttavat konkurssit voidaan täten rajata myös henkilöihin, jotka harrastavat liiketoimintaa Suomessa, mutta asuvat Euroopan talousalueella. Rajaus ulottuu myös Suomessa siviili liikkeen rekisteröineisiin ulkomaisiin yhteisöihin ja säätiöihin, jotka ovat kuitenkin perustettu ja sijaitsevat Euroopan talousalueella.

2.1 Konkurssilainsäädännön uudistus vuonna 2004 ja sen tavoitteet

Nykyisen konkurssilainsäädännön uudistamisen voidaan katsoa alkaneen 1980-luvun loppupuolella ja päättyneen vuoden 2004 konkurssilain säätämiseen (Könkkölä & Linna 2013, 11). Vuoden 2004 konkurssilainsäädännön uudistus korvasi vuoden 1868 konkurssisäännön siihen tehtyine muutoksineen. Uusittu konkurssilainsäädäntö pohjautuu oikeusministeriön työryhmän ehdotukseen konkurssilainsäädännön uudistamisesta (OMTR 2002:2). (Könkkölä & Linna 2013, 11.) Konkansuudistettua konkurssilakia voidaan kuvailla moderniksi, joustavaksi ja perus- ja ihmisoikeudet huomioon ottavaksi menettelyksi, jossa konkurssihallinnolla on valvottu ja keskeinen asema (Könkkölä & Linna 2013, 11). Konkurssilainsäädännön läheislainsäädäntöä uusittiin myös johtuen 1990-luvun alun taloudellisesta lamasta. Vanhan konkurssisäännön takaisinsaantisäännökset uudistettiin vuonna 1992 omaksi laiksi nimeltä laki takaisinsaannista konkurssipesään (26.4.1991/758). Vuonna 1993 tulivat voimaan laki velkojien maksusaantijärjestyksestä (1578/1992) sekä modernit insolvenssilait, kuten yksityishenkilön velkajärjestelyä ja yrityksen saneerausta koskevat lainsäädännöt. (Könkkölä & Linna 2013, 11.)

Oikeusministeriön työryhmän ehdotuksessa konkurssilainsäädännön uudistamisen katsottiin tekevän konkurssilain laajan täytäntöönpano-oikeudellisen yleislain. Lakiehdotuksessa on muun muassa säädetty konkurssin alkamisen edellytykset, konkurssivelallisen asema, konkurssimenettelyn vaiheet, konkurssisaatavat, konkurssihallinto ja konkurssipesään kuuluvan omaisuuden hoito ja myynti. (OMTR 2002:2, Ehdotus konkurssilainsäädännön uudistamisesta, tiivistelmä.) Raukeavien konkurssien vaihtoehdoksi ehdotettiin julkisselvitystä, jossa konkurssi siirtyy velkojien hallinnosta julkisselvittäjälle, jonka määrää konkurssiasiamies. OMTR:n ehdotuksessa huomioitiin 1990-luvun alussa tehdyt muutokset konkurssilakiin ja uuden ehdotuksen katsottiin olevan samanlainen konkurssiin asettamisen edellytysten osalta kuin muissa pohjoismaissa. (OMTR 2002:2, Ehdotus konkurssilainsäädännön uudistamisesta, tiivistelmä.) OMTR:n ehdotuksessa on kuitenkin muutamia poikkeuksia muihin pohjoismaihin verrattuna. Muun muassa konkurssiin asettamisen edellytykset pohjautuvat keskeisesti yhteispohjoismaiseen valmisteluun, mutta poikkeuksena on säännös velkojan oikeudesta vaatia velallisen asettamista konkurssiin. Säännös pohjau-

tuu täysin kansalliseen valmisteluun. (OMTR 2002:2, Ehdotus konkurssilainsäädännön uudistamisesta, 43.)

Konkurssilain valmisteleavassa esityössä uudistamisella aikaansaataviksi tavoitteiksi listattiin seuraavat asiat: selkeys ja ennakoitavuus; velallisen oikeuksien ja etujen huomioon ottaminen; joustavuus, jotta erilaisia velallisia ja erikokoisia konkurssipesiä koskevat erityistarpeet voidaan huomioida tarpeeksi hyvin; tehokkuus, tuloksellisuus ja läpinäkyvyys; lain rahoitus- ja vakuusjärjestelmien toiminnan turvaaminen; velalliseen ja konkurssihallintoon kohdistuvien selvittely- ja valvontamahdollisuuksien kehittäminen (HE 26/2003 vp, 17). Huomioitavan arvoista oli se, että uuden konkurssilain tavoitteeksi ei asetettu velallisen velka-armahdusta vaan päinvastoin konkurssi säilytettiin menettelynä, jolla ei ole veloista vapauttavaa vaikutusta (Könkkölä & Linna 2013, 13). Konkurssilaissa vastaava asia ilmenee seuraavasti: "Velkavastuu konkurssin jälkeen. Velallinen ei vapaudu vastaamasta niistä konkurssisaatavista, joille ei konkurssissa kerry täyttä suoritusta." (Konkurssilaki 120/2004 6 §). Myöskään muita velkajärjestelyn peruseriaatteina olevia velalliseen kohdistuvia helpotuksia ei otettu konkurssilakiin, kuten mahdollisuutta omistusasunnon säilyttämiseen, vaan laissa viitattiin velallisen mahdollisuuteen hakea velkajärjestelyä (Könkkölä & Linna 2013, 13). Velallisen asemaa helpottavia maksukyvyttömyyslakeja ovat sen sijaan laki yksityishenkilön velkajärjestelystä ja laki yrityssaneerauksesta (Könkkölä & Linna 2013, 14).

2.2 Lakialoite konkurssilain muuttamisesta vuonna 2014

Eduskunnan täysistuntoon tuli lainsäädäntöprosessin mukaisesti 20.3.2014 lähetekeskusteluun lakialoite konkurssilain 1 luvun muuttamisesta. Lakialoitteen pääasiallinen sisältö oli muuttaa konkurssikäytäntöä siten, että konkurssituomiolla ei velvoiteta yritystä ja sen takaajia vastaamaan velasta, joka ei kuulu heidän vastuulle. Lainmuutoksen jälkeen konkurssituomio perustuisi tuomioistuimen toteamaan konkurssisaatavan todelliseen määrään, mikä ilmenee velan saamistodistodokumenteista. (LA 5/2014 vp, 1.) Perusteluina lakialoitteen tärkeydelle pidettiin sitä, että vuonna 2004 kokonaisuudistettuun konkurssilakiin (120/2004) jäi aukko, jonka seurauksena tuomioistuimien voi hyväksyä konkurssisaatavan toteamatta sen oikeaa määrää. Tämän seurauksena konkurssituomiolla määritellyn maksuvelvoitteen kerrottiin voivan olla virheellinen. (LA 5/2014 vp, 1.)

Lakialoitteen katsottiin estävän aineellisesti virheellisten tuomioiden syntyä. Tämän seurauksena kirjanpidossa ei voisi käyttää velan todelliseen määrään perustumatonta saatavaa lisäämään tulosta. Asia katsottiin vaikuttavan esimerkiksi pankkien taseiden vertailukelpoisuuteen Suomen ja

muiden maiden välillä. (LA 5/2014 vp, 1.) Lakialoitteen mukaan nykyinen konkurssilaki (120/2004) mahdollistaa joissain tapauksissa liikamääräiset vaatimukset konkurssin yhteydessä, koska tuomioistuin ei todenna konkurssisaatavien todellista määrää. 1990-luvulla dokumentoitujen ja todisteellisesti osoitettujen liikamääräisten päätösten perusteella nykypäätösten epäillään olevan jopa miljoonia euroja liikamääräisiä. Konkurssi- ja ulosottopäätösten suurten määrien vuoksi prosentuaalisesti pienikin liikamääräisten tuomioiden osuus voi käsittää merkittävän määrän virheellisiä tuomioita, joilla on kansantaloudellisesti suuri vaikutus. (LA 5/2014 vp, 1.)

Lakialoitteessa kyseenalaistetaan perustuslain omaisuutta suojaava perusoikeus. Perustuslaissa on säädetty yhteiskunnalliseksi velvollisuudeksi kansalaisten suojelu niin, ettei keneltäkään viedä perusteettomasti omaisuutta toteamatta velan todellista määrää. Lakialoitteen mukaan kuitenkin aineellisesti mahdollisten väärin tuomioiden suuri määrä osoittaa, etteivät perustuslain perusoikeus ja konkurssiin ja ulosottoon liittyvien lakien oikeusturvaa suojaavat säädökset tarjoa oikeusturvaa käytännössä. Tämän seurauksena omaisuudensuojaa turvaava perusoikeus ja säädökset eivät siten toteudu aineellisesti liikamääräisiin maksuvelvoitteisiin tuomittujen velallisten osalta. (LA 5/2014 vp, 2.)

Nykyisen konkurssilain (120/2004) on katsottu lakialoitteessa olevan vahvasti velkojaa suosiva. Velkasitoumuksista huolehtiminen katsotaan olevan myös yhteiskunnan edun mukaista, koska summaarisia käsittelyjä voidaan hoitaa nopeammin ja pienemmillä resursseilla. Lakialoitteen mukaan tuomioistuinlaitosten resurssipula ei tulisi olla kansalaisten oikeusturvan rajoittamisperuste. Lakialoitteessa periaate pyritään todistamaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen lukuisilla oikeudenkäyntien hitaudesta annetuilla tuomioilla. (LA 5/2014 vp, 2.) Velallisen ja velkojan välistä oikeussuhdetta lakialoite kuvailee edelleen heikommaksi velallisen osalta. Yrittäjiksi kerrotaan tulevan entistä useammin yksityisiä henkilöitä, joilla konkurssitilanteessa ei ole varaa palkata avuksi päteviä asiantuntijoita, joten velkojat voivat määrätä miten velallista kohdellaan (LA 5/2014 vp, 2).

Velkojan ja velallisen välisen suhteen kuvaillaan olevan epätasapainossa. Konkurssia koskeva dokumenttiaineisto kerrotaan annettavan vain velkojien hallintaan. Velallisen mahdollisuudet vastustaa tai korjata virheellisiä konkurssivaatimuksia kerrotaan olevan mitättömät, koska velalliselle on säädetty velvollisuus allekirjoittaa asiakirjat. Täten velalliselle ei jäisi oikeutta nähdä velkojensa oikeaa määrää. (LA 5/2014 vp, 2.) Lakialoite määrittelee, ettei aineellisesti virheellisten tuomioiden muuttamisesta oikeamääräiseksi ole selkeää säädöstä.

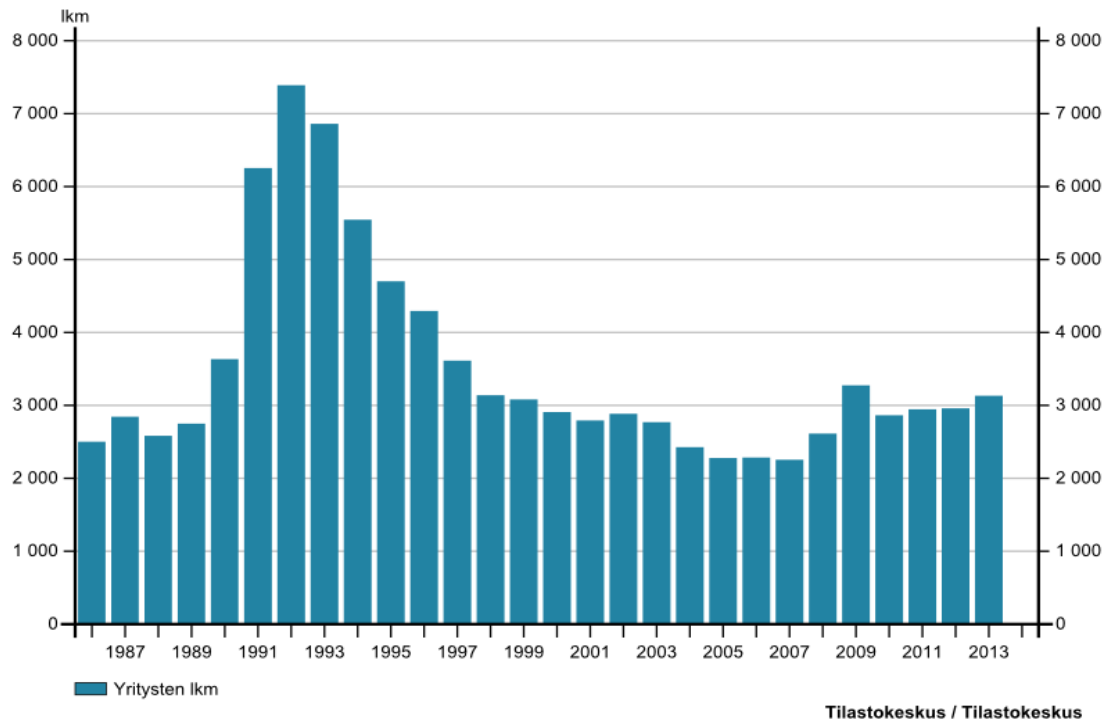
Lainmuutoksen aikaansaama vaikutus yhteiskunnalle katsottaisiin olevan positiivinen vähentämällä köyhyyttä ja syrjäytymistä. Köyhyyden ja velkakierteen on katsottu alkaneen 1990-luvun laman johdosta, jolloin yrittäjät ovat joutuneet turvautumaan sosiaaliturveen menetettyään kaiken omaisuutensa lisäksi myös työpaikkansa. Tästä alkaneen köyhyyden on katsottu jatkuneen tähän päivään saakka (LA 5/2014 vp, 2.) Lainmuutoksella katsotaan olevan mahdollisuuksia pysäyttää kyseinen kielteinen yhteiskuntakehitys ja rohkaista uusia yrittäjiä yrittämään. Lakialoitteen johdosta konkurssilakiin (120/2004) tulisi lisätä uusi 5 a § ”Konkurssisaatavan oikean määrän toteaminen”, jossa säädettäisiin seuraavasti: ”Velkojan on vaatimustensa perusteeksi osoitettava tuomioistuimelle velan todellinen määrä. Konkurssisaatavaksi voidaan hyväksyä vain tuomioistuimen näytön perusteella toteama oikeamääräinen velka.” (LA 5/2014 vp, 3.) Lakialoitteen oli allekirjoittanut 48 kansanedustajaa Helsingissä 27. päivänä helmikuuta 2014.

Lakialoite eteni myöhemmin valiokuntakäsittelyyn. Lakivaliokuntakäsittelyssä puheenjohtaja totesi, että asiasta äänestetään. Äänin 9-4, 1 tyhjä, lakivaliokunta päätti, ettei valiokunta ryhdy käsittelemään lakialoitetta. (Eduskunta 2015, viitattu 10.1.2015.)

2.3 Tilastotietoa konkurseista 1990-luvulta 2010-luvulle

Konkurssien määrät ovat vahvassa kausaalisuhteessa kansantaloudelliseen tilanteeseen. Konkurssioikeuden murrokseen 1990-luvulla vaikuttivat merkittävästi taloudellinen lama ja sen seurauksena koettu tilastollinen konkurssiipiikki. Aikaisemman konkurssisäännön ollessa voimassa konkurssilainsäädännön uudistuspyrkimyksiä ilmeni eri vuosikymmenten aikana kohtalaisesti. Vuoden 1993 alioikeusuudistus konkurssisäännölle (HE 216/1993) perustui kehittämiskomitean mietintöön (KM 1978:37). Alioikeusuudistuksessa tuomioistuinmenettelyä yksinkertaistettiin muun muassa vähentämällä pakollisia oikeudenkäyntitilaisuuksia sekä siirtämällä erinäisiä tuomioistuimelle kuuluvia tehtäviä pesän hallinnolle. (Könkkölä & Linna 2013, 10.) Alioikeusuudistuksessa myös silloiset raastuvanoikeudet ja kihlakunnanoikeudet yhtenäistyivät käräjäoikeuksiksi. (HE 216/1993 vp, yleisperustelut). Konkurssilainsäädännön murros koettiin siis 1990-luvun aikana, jolloin konkurssioikeutta uudistettiin ja siihen rinnastettavia läheislakeja säädettiin. Seuraavassa kuviossa on kuvailtu konkurssien määriä eri aikakausina.

Konkurssit vuodesta 1986

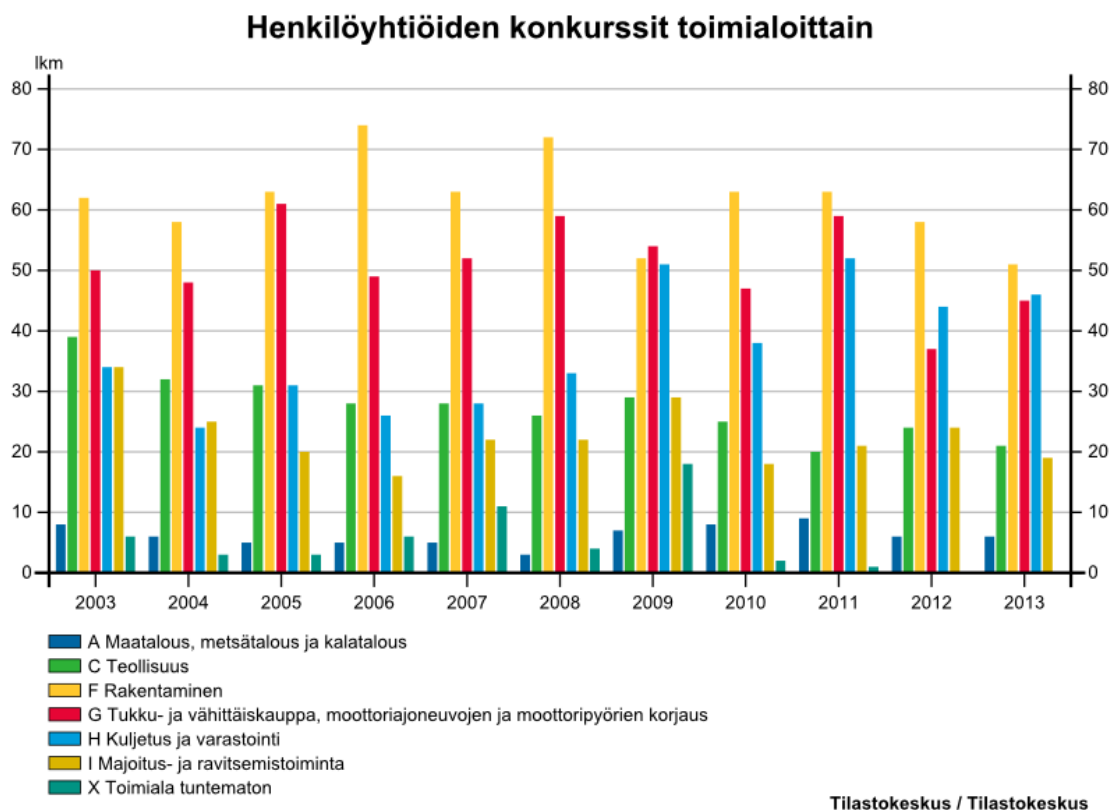
KUVIO 1. Konkurssien lukumäärä vuodesta 1986 (Konkurssit vuodesta 1986, Tilastokeskus, ha-
kupäivä 2.4.2014.)

Kuviossa yksi on kuvailtu konkurssien vuotuiset lukumäärät vuodesta 1986 alkaen. Vuonna 1989 konkurssiin menneitä yrityksiä oli 2503 kappaletta. Vain kahden vuoden päästä vuonna 1991 konkurssiin menneiden yritysten määrä kohosi 7391 kappaleeseen. Nykypäivän konkurssikehitys on ollut selvästi hillitympää verrattuna 1990-luvun alkuun. Vuonna 2012 konkurssiin menneitä yrityksiä oli 2961 kappaletta. Vuoden 2013 aikana konkurssimäärät kasvoivat 5,7 prosenttia uuden määrän ollessa 3131 kappaletta. Konkurssien määrät vaihtelevat paljon myös yritysmuodosta riippuen. (Tilastokeskus 2014, viitattu 2.4.2014.)

2.3.1 Tilastotietoa konkurssien määrästä henkilöyhtiöissä

Henkilöyhtiöillä tarkoitetaan avointa yhtiötä ja kommandiittiyhtiötä, joilla on yritysmuotoina pitkä historia Suomessa. Oikeushenkilön täydellinen itsenäisyys ei toteudu henkilöyhtiöissä, koska avoimen yhtiön yhtiömiehet ja kommandiittiyhtiön vastuunalaiset yhtiömiehet vastaavat yhtiön velvoitteista henkilökohtaisella omaisuudellaan (Villa 2013, 27). Kaksi tai useampi sopimuksen perusteella elinkeinoa harjoittava vastuunalainen yhtiömies vastaa tällaisen yhtiön velvoitteista niiden täyteen määrään kuin omasta velastaan (Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä

389/1988 1 §). Ennen nykyisen lain (389/1988) voimaantuloa sovellettiin avoimia yhtiöitä koskevaa kauppakaaren 15 lukua vuodelta 1734 ja asetusta kommandit-yhdyskunnista vuodelta 1864. Puutteita pyrittiin korvaamaan oikeuskäytännön ja oikeustieteen avulla, mutta tärkeät asiat kuten yhtiöiden selvitystilaa ja purkamista koskevat säännökset puuttuivat lainsäädännöstä. (HE 6/1987 vp, 3.) Yhtiömiesten sopimusvapauden on katsottu olevan johtava periaate myös yhtiön toimintaa lopetettaessa. Henkilöyhtiön selvitystilaa koskevat säännökset tulevat silloin sovellettaviksi, kun yhtiömiehet eivät ole yksimielisiä yhtiön lopettamismenettelystä. (HE 6/1987 vp, 38–39.) Seuraavassa kuviossa on kuvailtu henkilöyhtiöiden konkurssseja toimialoittain.

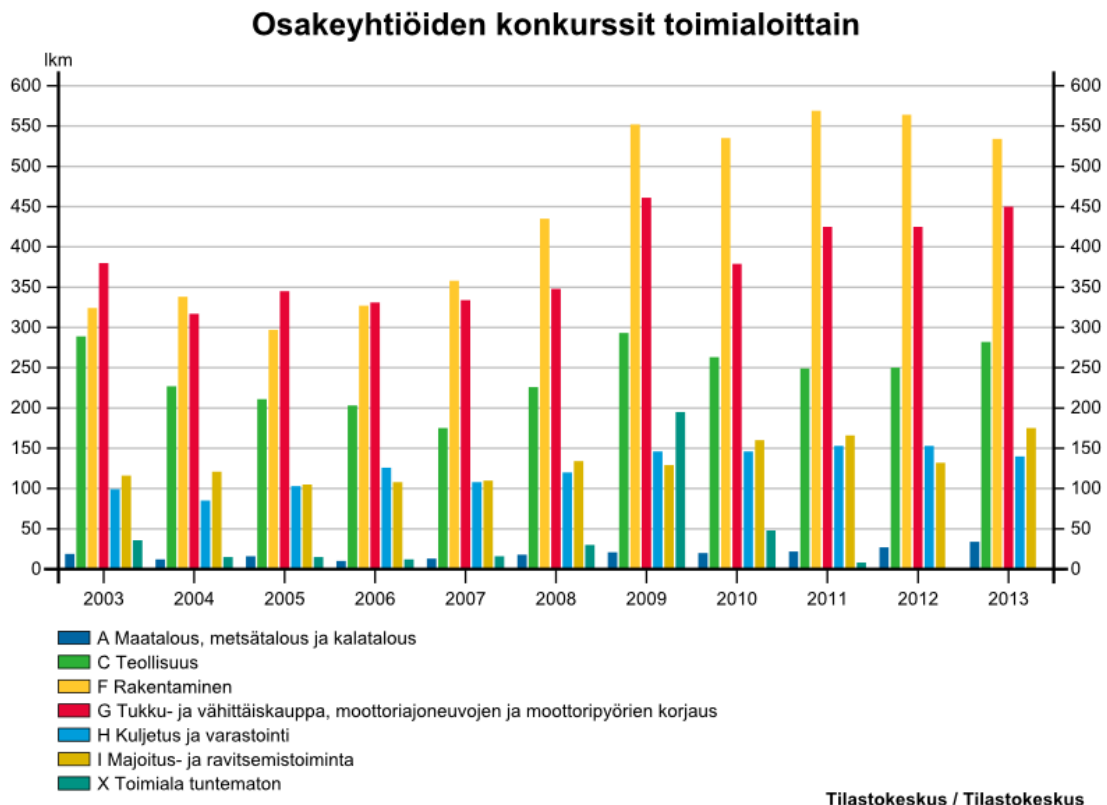

KUVIO 2. Henkilöyhtiöiden konkurssien määrät toimialoittain (Konkurssit toimialoittain (TOL 2008), hakupäivä 2.4.2014.)

Konkurssien määrät vaihtelevat henkilöyhtiöissä toimialoittain. Lukumääräisesti voidaan kuitenkin todeta, että konkurssiin menneitä henkilöyhtiöitä on vähemmän kuin konkurssiin menneitä osakeyhtiöitä. Toimialakohtaisesti konkurssiin menneitä henkilöyhtiöitä on eniten rakennusalalla ja kauppanalalla. Seuraavaksi eniten konkurssiin menneitä henkilöyhtiöitä on teollisuudessa, kuljetus- ja varastointialalla ja majoitus- ja ravitsemustoiminnassa. Viime vuosina varsinkin kuljetus ja varastointialan konkurssit ovat lisääntyneet henkilöyhtiöissä. (Tilastokeskus 2014, viitattu 2.4.2014.)

2.3.2 Tilastotietoa konkurssien määristä osakeyhtiöissä

Osakeyhtiö on yhtiöiden lukumäärässä ja liiketoiminnan laajuudessa mitattuna Suomen suosituin yhtiömuoto. Yksi tärkeimmistä periaatteista osakeyhtiössä koskee osakkeenomistajan rajoitettua vastuuta yhtiön sitoumuksissa. (Villa 2013, 34–35.) Periaate tarkoittaa sitä, että yhtiöön sijoittaneet osakkeenomistajat kantavat riskin vain sijoittamansa pääoman menettämisestä. Osakeyhtiö on osakkeenomistajistaan erillinen oikeushenkilö, joka syntyy rekisteröimisellä. Osakkeenomistajat eivät vastaa henkilökohtaisesti yhtiön velvoitteista. (Osakeyhtiölaki 624/2006 2 §.) Osakeyhtiöoikeudelliset järjestelmät voidaan jakaa mannereurooppalaiseen, pohjoismaiseen ja angloamerikkalaiseen järjestelmään. Pohjoismaisen osakeyhtiöoikeudellisen järjestelmän yhdenmukaisuus on kuitenkin vähentynyt 1970-luvulta lähtien. Tästä huolimatta pohjoismaisella osakeyhtiöjärjestelmällä on paljon samoja piirteitä, joita voidaan käyttää hyväksi lainvalmistelussa ja laintulkinnassa. (HE 109/2005 vp, 8-9.) Seuraavassa kuviossa on kuvailtu osakeyhtiöiden konkurssseja toimialoittain.

KUVIO 3. Osakeyhtiöiden konkurssien määrät toimialoittain (Konkurssit toimialoittain (TOL 2008), hakupäivä 2.4.2014.)

Voidaan olettaa, että osakeyhtiöitä on lukumäärällisesti mennyt eniten konkurssiin osakeyhtiöiden osakkeenomistajien rajoitetun vastuun ja yritysmuodon suosion johdosta. Toimialoitain eniten konkurssiin menneitä osakeyhtiöitä on rakennusosalalla, sitten kaupanalalla ja seuraavaksi teollisuudessa. Osakeyhtiöiden konkurssit rakennusosalalla ovat kasvaneet eniten vuosikymmenen vaihteessa. Kuljetus- ja varastointialan konkurssit ovat viime vuosina myös kasvaneet osakeyhtiöissä samoin kuin henkilöyhtiöissä. (Tilastokeskus 2014, viitattu 2.4.2014.)

3 KESKEISET YRITYSMUODOT JA VASTUUNALAISSUUS

Suomen perustuslaissa säädetyn elinkeinotoiminnan pääperiaatteen mukaisesti jokaisella ihmisellä on elinkeinon valinnan vapaus valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Tämän seurauksesta yritykset sulautuvat ympäröivän yhteiskunnan toimintaan usealla eri tavalla (Villa 2013, 3; Suomen perustuslaki 731/1999 18.1 §; HE 309/1993 vp, lakiehdotuksen perustelut). Yritys voidaan nähdä itsenäisenä juridisena organisaationa, eri intressiryhmien taloudellisten sitoumusten ja sopimusten yhteenliittymänä ja sosiaalisena instituutiona, jonka toimintaa yhteiskunta säätelee (Villa 2013, 3). Yhteiskunta puuttuu yritystoiminnan säätelyyn yhteiskuntakäsityksen ja sopimusoikeudellisen periaatteen mukaisesti, jossa kuluttajan ja heikomman sopijapuolen asemaa suojataan muun muassa kuluttajansuojalailla (38/1978). (Villa 2013, 3; HE 8/1977 vp, 1.)

Lainsäädännöllinen säätely perustuu yrityksen edellytyksiin, joiden mukaan yrityksiä voidaan perustaa ja yritystoimintaa harjoittaa. Yritystä ja sen toimintaa säädellään normeilla, joiden noudattamisesta varsinkin yritysten vastuuhenkilöt ovat vastuussa. Lainsäädäntö vaikuttaa sekä sopimuserusteisten kuin yritysten sisäisten normien sisältöön. Yritystoiminta voi myös yhtiöoikeudellisen luonteen lisäksi olla säädelty muulla lainsäädännöllä, kuten työ- ja vero-oikeudellisilla säännöksillä. (Villa 2013, 9.)

Yhtiöoikeudellisia normeja tarkastellaan yhtiön intressitahojen, eli vastuuhenkilöiden näkökulmasta. Kyseisiä intressitahoja ovat muun muassa omistaja, toimiva johto ja velkoja. Kyseisten tahojen näkökulmasta yhtiöoikeudellisilla säännöksillä määritellään muun muassa yrityksen sisäisiä suhteita, yhtiön toiminnan tarkoitusta, organisatorista järjestystä, päätöksentekomenettelyä, perustamista, purkamista sekä varojen hankintaa ja käyttöä. (Villa 2013, 9.) Kahden tai useamman henkilön elinkeinotoiminnan tavoitteena voidaan pitää taloudellisen hyödyn tuottamista yrittäjille (HE 6/1987 vp, 15–16). Osuuskunnassa yrittäjä voi voiton ja taloudellisen hyödyn tuottamisen sijasta tavoitella kustannusten säästöä tai riskien jakamista. Myös se palvelee velkojien etua, että osuuskunnan jäsenet ja muut omistajat saavat tuottonsa viimeisenä. (Villa 2013, 9; HE 185/2012 vp, 20.) Puhtaasti taloudellista riskiä arvioitaessa tilastollisesti voidaan todeta, että henkilöyhtiöt ja osakeyhtiöt asettuvat kategoriassa korkeimmalle, minkä todistaa muun muassa konkurssien määrät. Tästä johtuen käsittelen työssäni henkilöyhtiöitä ja pääomayhtiöitä, enkä esimerkiksi osuuskuntaa.

3.1 Henkilöyhtiöt

Laissa avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä (29.4.1988/389) säädetään lain soveltamisalassa muun muassa yhtiön synnystä, oikeuskelpoisuudesta ja yhtiösopimuksen muuttamisesta (HE 6/1987 vp, 15). Henkilöyhtiössä kaksi tai useampi yhtiömies harjoittaa sopimusperusteisesti liiketoimintaa yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi, missä sopimuksen osapuolet vastaavat tällaisen yhtiön velvoitteista täyteen määrään kuin omasta velastaan (AKL 1:1.1 §). Laajamerkityksellinen säännös kattaa myös muita yhteisömuotoja avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön ohella. Säännöksiä sovelletaan, jollei muussa laissa ole toisin säädetty. Osakeyhtiö ja osuuskunta ovat yhteisöjä, joista on säädetty erikseen. (Villa 2013, 61.)

AKL:ssa tarkoitetun yhtiösuhteen hahmottaminen on merkityksellistä varsinkin osapuolten vastuun kannalta. Yhtiösuhteen sijaan jos kyseessä on yhteenliittymä, niin osapuolet vastaavat omista sitoumuksistaan. Osapuolten yhteenliittymä voidaan myös tulkita avoimeksi yhtiöksi, jossa kumpikin osapuoli vastaa yhtiötarkoituksen sitoumuksista. Kyseisessä tilanteessa puhutaan itenäisestä yhtiöstä, jonka säännöistä yhtiömiesten kesken ja suhteessa ulkopuolisiin säädetään AKL:ssa ja yhtiösopimuksessa, mikäli sellainen on laadittu. (Villa 2013, 62.) Toisaalta kaksi henkilöä voi vastata yhtiötarkoituksen sitoumuksista jopa tätä tiedostamattaan, kuten seuraava korkeimman oikeuden tapaus osoittaa.

Korkeimman oikeuden tapauksessa A oli luovuttanut pojalleen B:lle varoja oman maatilankin hankkimista varten. A ja B olivat harjoittaneet yhteiseen lukuun pysyvää taloudellista toimintaa maatalousalalla A:n ennestään omistamalla ja B:n hankkimalla uudella tilalla. Tiedostamattaan sitä, että heidän välilleen oli muodostunut avoin yhtiö, olivat molemmat osapuolet harjoittaneet maataloutta yhteisen työvoiman ja yhteisten koneiden avulla. A:n ajamassa kanteessa korkein oikeus tuomitsi B:n maksamaan A:lle puolet A:n luovuttamista alkuperäisistä varoista silloisen uuden tilan hankkimista varten. (KKO 25.9.1995 T3941, Finlex.)

AKL:n 1 luvun 1 §:ssä mainitun henkilökohtaisen velkavastuun johdosta henkilöyhtiöille ei ole ollut tarvetta asettaa pääomayhtiön tunnusomaista pääoman vähimmäisvaatimusta eikä pääoman pysyvyyttä tai velkojen suojaa koskevaa sääntelyä (Villa 2013, 62; HE 6/1987 vp, 17). Avoimessa yhtiössä ja kommandiittiyhtiössä ei myöskään ole varojen nostamiseen liittyviä rajoituksia, mikä voi johtaa siihen, että henkilöyhtiön oma pääoma voi olla negatiivinen. Näin ollen yhtiömuodon luottokelpoisuutta arvioitaessa painoarvoa annetaan avoimen yhtiön yhtiömiesten ja

kommandiittiyhtiön vastuunalaisten yhtiömiesten henkilökohtaiselle omaisuudelle, riskinkantokyvylle, yhtiön omaisuudelle ja liiketoiminnan kannattavuudelle. (Villa 2013, 62.)

Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön likviditeetti perustuu yhtiöiden liiketoiminnasta saatuihin voitonjakoihin. Henkilöyhtiöiden voitonjaosta säädetään AKL:n 2:9 §:ssä. Sen jälkeen kun yhtiömiehille on jaettu voitosta osuus, joka vastaa korkolain 3 §:n 2 momentin mukaista korkoa hänen tilikautensa alkaessa jäljellä olleelle panokselle, jaetaan loppuosa voitosta yhtiömiesten kesken tasan. Tappio jaetaan myös yhtiömiesten kanssa tasan riippumatta siitä muodostuuko yhtiöpanos työstä tai omaisuudesta. Tilanteessa, jossa tasajako on kohtuuton, voidaan sovitella jakosuusia. (AKL 2:9.2 §; HE 6/1987 vp, 29.) Yhtiömiehen sijoitus henkilöyhtiöön tarkoittaa hänen tekemää pääomapanosta tai tämän panoksen tilikauden päättyessä jäljellä olevaa määrää, erotuksena yhtiömiehen työpanoksesta. Vastuunalaisella yhtiömiehellä ei ole lakiin perustuvaa velvollisuutta sijoittaa raha- tai omaisuuspanosta yhtiöön, vaan hän voi myös osallistua pelkällä työpanoksella. (Immonen, Ossa & Villa 2012, 4.)

AKL:ssa kommandiittiyhtiötä koskevia sääntöjä sovelletaan, kun vastuuta yhtiön velvoitteista on rajoitettu AKL:n 1:1.1 § tarkoitetulla tavalla (AKL 1:1.3 §). Kommandiittiyhtiössä voidaan sopimuksella rajata yhden tai useamman yhtiömiehen vastuu yhtiön velvoitteista sopimuksen osoittamaan omaisuuspanoksen määrään. Sopimuksella ei kuitenkaan voida rajoittaa kaikkien yhtiömiesten vastuuta rajoittamaan ainoastaan omaisuuspanoksen määrään. Ainakin yhden yhtiömiehen tulee säilyttää vastuunalaisuus, jotta kysymyksessä olisi kommandiittiyhtiö. (Villa 2013, 72.)

Avoimen yhtiön yhtiömiehen velkavastuusta säädetään AKL:n 4 luvussa. Velkavastuun aikamääritteisestä rajaamisesta on säädetty, että uusi yhtiömies on AKL:n 1 luvun 1 §:ssä mainitulla tavalla vastuussa myös niistä velvoitteista, mitä yhtiöllä oli hänen siihen liittyessään. Velkavastuu on ensisijaista, henkilökohtaista, rajatonta ja solidaarista. Yhtiömies on vastuussa myös yhtiöstä eroamisen jälkeen syntyneestä velvoitteesta, jollei velkoja tiennyt, että yhtiömies oli eronnut yhtiöstä ennen veloitteen syntymistä. Yhtiömies ei kumminkaan vastaa sellaisesta velvoitteesta, joka on syntynyt sen jälkeen kun hänen eronsa on merkitty kaupparekisteriin ja kuulutettu. (AKL 4:1 §; HE 6/1987 vp, 37.)

3.2 Pääomayhtiö

Pääomayhtiöt muodostuvat yhtiöistä, joiden jäsenet eivät ole vastuussa muutoin kuin sopimuksen perusteella yhtiön velvoitteista ja muista sitoumuksista (Villa 2013, 24). Suomen suosituin pääomayhtiömuoto on osakeyhtiö. Osakeyhtiön vastuunalaisuus poikkeaa huomattavasti henkilöyhtiön vastuunalaisuudesta. Osakkeenomistajan rajoitettu vastuu yhtiön sitoumuksista on kehittynyt osakeyhtiömuodon johtavaksi periaatteeksi. Rajoitetun vastuun mukaan yhtiöön sijoittaneet osakkeenomistajat kantavat riskin vain sijoitetun pääoman menettämisestä. (Villa 2013, 35.) Osakkeenomistajat eivät vastaa henkilökohtaisesti yhtiön velvoitteista, mutta yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä osakkeenomistajan velvollisuudesta suorittaa erityisiä maksuja yhtiölle (Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624 1:2.2 §). Rajoitetun vastuun johdosta osakkeenomistajista koostuvan oikeushenkilön varallisuus on erillään osakkeenomistajien varallisuudesta (HE 109/2005 vp, 38).

Osakeyhtiölain keskeiset periaatteet liittyvät osakeyhtiömuodon vastuuhenkilöiden vastuunalaisuuteen ja ne ovat myös säädettyinä OYL:n 1 luvussa. Henkilökohtaisen vastuunvapauden myötä osakeyhtiö on osakkeenomistajista erillinen oikeushenkilö, joka syntyy rekisteröimisellä (OYL 1:2.1 §). Osakeyhtiö on siis itsenäinen oikeussubjekti, mutta osakeyhtiön vastuuhenkilöiden vastuuvapaus ei rajoitu ainoastaan pääomasijoitukseen. Toimitusjohtaja, hallituksen jäsen ja jopa osakkeenomistaja voi joutua vahingonkorvausvastuuseen toimistaan yhtiössä. (Immonen & Nuolima 2012, 7-8.)

Osakeyhtiön osakkaiden yhdenvertaisuudesta säädetään osakeyhtiölain 1 luvun 7 §:ssä. Lähtökohtaisesti kaikki osakkeet tuottavat yhtiössä yhtäläiset oikeudet, ellei yhtiöjärjestyksessä määrätä toisin. Yhtiökokous, hallitus, toimitusjohtaja tai hallintoneuvosto ei saa tehdä päätöstä mikä olisi omiaan aiheuttamaan osakkeenomistajille epäoikeutettua etua (OYL 1:7 §). Yhdenvertaisuusperiaatteessa säädetään enemmistövallan käyttämisen oikeudenmukaisuudesta (Immonen & Nuolima 2012, 9). Yhdenvertaisuusperiaate on tärkeä suoja jokaiselle osakkeenomistajalle ja se siten suojaa myös vähemmistön oikeuksia (HE 109/2005 vp, 39).

Yhtiömuodon vastuuhenkilöiden kannalta tärkein säädös on OYL:n 1 luvun 8 §, joka käsittelee johdon tehtävää. Yhtiön johdon on toimittava huolellisesti ja edistettävä yhtiön etua toimillaan (OYL 1:8 §). Yhtiön johto käsittää osakeyhtiössä hallituksen, hallintoneuvoston ja toimitusjohtajan. Huolellisuus on objektiivinen käsite, jota ei voi perustella esimerkiksi sillä, että vastuuhenkilö

hoitaa yhtiön asioita samanlailla kuin omia henkilökohtaisia asioitaan. Huolellisuusvelvoitteen rikominen voi johtaa vahingonkorvausvastuuseen. Huolellinen toiminta yhtiön johdossa käsittää objektiivisen käsitteen lisäksi myös sen, että tavoittelee kaikessa toiminnassa yhtiön etua ja toimii lojaalisti ilman sivuvaikutteita tai oman edun tavoittelua. (Immonen & Nuolimaa 2012, 9; HE 109/2005 vp, 40.)

Viimeinen yhtiömuodon johdon vastuunalaisuuteen sidoksissa oleva periaate on tahdonvaltaisuusperiaate. OYL:n 1 luvun 9 §:ssä säädetään yhtiöjärjestyksen keskeisestä merkityksestä osakeyhtiöissä. Osakkeenomistajat voivat yhtiöjärjestyksessä määrätä yhtiön toiminnasta ja yhtiöjärjestykseen ei voida ottaa määräystä, joka on OYL:n tai hyvän tavan vastainen. (OYL 1:9 §). Pykälä jaottelee säännökset pakottaviin ja tahdonvaltaisiin. On kuitenkin syytä muistaa, että pakottavia säännöksiä ovat aina säännökset, jotka koskevat yhtiön suhdetta velkojiin, vähemmistöosakkeenomistajiin tai julkiseen valtaan (Immonen & Nuolimaa 2012, 9; HE 109/2005 vp, 41).

3.2.1 Hallitus

Osakeyhtiön lakisääteisesti pakolliseksi toimielimeksi on säädetty hallitus (OYL 6:1 §). Yhtiössä hallituksen valinta perustuu demokraattiseen menettelyyn, jossa yhtiökokous valitsee hallituksen jäsenet. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä, että alle puolet jäsenistä asetetaan muussa järjestyksessä (OYL 6:9 §). Muussa järjestyksessä valitsija voi olla esimerkiksi hallinto-neuvosto tai yhtiön rahoittaja (Immonen & Nuolimaa 2012, 81).

Hallituksen tehtävät voidaan jakaa yleistehtäviin ja erityistehtäviin, joista jälkimmäisestä voi olla säädettyä myös muussa lainsäädännössä kuten kaupparekisterilaissa (2.2.1979/129) (Immonen & Nuolimaa 2012, 84). Hallituksen yleistehtävä on huolehtia yhtiön hallinnosta ja sen toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä. OYL:ssa hallituksen yleistehtävä on säädetty nimellä yleistoi-mivalta. Yleisluontoinen säännös on katsottu toimivaksi, koska tehtävät muuttuvat ajan kuluessa. (OYL 6:2.1 §; HE 109/2005 vp, 79.) Hallitus voidaan näin ollen nähdä yhteisössä keskeisimpänä valvovana toimielimenä, joka valvoo alapuolella olevaa organisaatiota ohjeilla ja määräyksillä. Hallitus valitsee myös toimitusjohtajan ja hänen alaisensa. Toimitusjohtajan tulee nauttia hallituksen luottamusta, koska hallituksella on oikeus toimitusjohtajan valitsemisen ohella myös hänen erottamiseksi. (OYL 6:20 §; HE 109/2005 vp, 80.)

3.2.2 Toimitusjohtaja

Toimitusjohtaja on osakeyhtiön yksittäisistä vastuuhenkilöistä keskeisimmässä roolissa. Toimitusjohtajan vastuuseen kuuluvista tehtävistä säädetään OYL:n 6 luvun 17 §:ssä. Toimitusjohtajalla on myös niin sanottu yleistoimivalta, eli hän vastaa yhtiön hallinnon juoksevista asioista hallituksen ohjeiden ja määräysten mukaisesti. Toimitusjohtaja vastaa myös siitä, että yhtiön kirjanpito on lainmukainen ja varainhoito luotettavalla tavalla järjestetty. Toimitusjohtajan ja hallituksen välinen suhde on säädetty niin, että toimitusjohtajan on annettava yhtiön hallituksen jäsenille tietoja, mitkä ovat tarpeen yhtiön hallituksen tehtävien hoitamiseksi. Tarpeen mukaan hallitus määrittelee toimitusjohtajalle sen, mitkä tiedot ovat tarpeellisia tehtävien hoitamiseksi. (OYL 6:17.1 §; HE 109/2005 vp, 86.) Yhtiön toimitusjohtajan ja hallituksen välisen suhteen ja tiedonantovelvollisuuden merkitys korostuu seuraavassa korkeimman oikeuden tapauksessa.

Korkeimmassa oikeudessa käsiteltiin erään osakeyhtiön konkurssiin ajautumista ja luottotappiota, jossa osakeyhtiön toimitusjohtaja oli yhtiön pääoman vähennettyä pienemmäksi kuin yhdeksi kolmannesosaksi osakepääoman kokonaismäärästä jatkanut yhtiön toimintaa tietoisena tästä. Toimitusjohtaja oli jatkanut yhtiön toimintaa tietoisena myös hallituksen laiminlyönnistä kutsua koolle yhtiökokous käsittelemään kysymystä yhtiön selvitystilaan asettamisesta. Yhtiö ajautui tämän jälkeen konkurssiin ja synnytti luottotappion toiselle yhtiölle, joka toimitti tavaroita sille luotolla. Toimitusjohtaja veloitettiin korvaamaan yhdessä hallituksen kanssa yhtiön velkojalle luottotappiona syntynyt vahinko. (KKO 27.12.1990 T3681, Finlex.)

OYL:ssa on säädetty niin hallitukselle kuin toimitusjohtajalle yleistoimivalta sillä erotuksella, että toimitusjohtaja vastaa yleistoimivallastaan hallituksen ohjeiden ja määräysten mukaisesti (HE 109/2005 vp, 79, 82, 86). Hierarkkisesti hallituksen toimivalta on laajempi, koska mitä suuremmasta ja harvinaisemmasta oikeustoimesta on kysymys, sitä todennäköisemmin se kuuluu hallitukselle. (Immonen & Nuolimaa 2012, 84–85; HE 109/2005 vp, 82.) On kuitenkin kaksi poikkeustapausta, joissa epätavalliset ja laajakantoiset toimet kuuluvat toimitusjohtajalle. Ensimmäisen poikkeuksen mukaan hallitus voi valtuuttaa toimitusjohtajan kyseiseen epätavalliseen toimeen. Valtuutus voi perustua myös suulliseen valtuutukseen. (Immonen & Nuolimaa 2012, 85.) Toisessa poikkeuksessa toimivalta on toimitusjohtajalla silloin, kun hallituksen päätöstä ei voida odottaa pitkään sen aiheuttamatta yhtiölle olennaista haittaa. Tilanne on kuitenkin poikkeuksellinen, koska hallituksen päätös voidaan tehdä esimerkiksi puhelinkokouksella. (Immonen & Nuolimaa 2012, 85.)

3.2.3 Hallintoneuvosto

Hallintoneuvosto ei ole pakollinen toimielin osakeyhtiölle. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä hallintoneuvostosta. Hallintoneuvosto on myös valvova toimielin, joka valvoo hallituksen ja toimitusjohtajan vastuulla olevaa yhtiön hallintoa. Yhtiöjärjestyksessä voidaan myös määrätä, että hallintoneuvosto valitsee hallituksen. (OYL 6:21.1 §; HE 109/2005 vp, 87.) Hallintoneuvosto on vain muutamalla sadalla osakeyhtiöllä ja sen asettaminen yhtiöön on mahdollista jos osakkeenomistajat pitävät sitä tarkoituksenmukaisena (Immonen & Nuolimaa 2012, 81).

Hallintoneuvosto ei voi kumminkaan edustaa yhtiötä, eikä näin ollen tehdä yksin yhtiötä velvoittavia laajakantoisia oikeustoimia. Hallintoneuvostolle voidaan määrätä yhtiöjärjestyksessä vain hallituksen yleistoimivaltaan kuuluvia tehtäviä, joita ei ole säädetty muille toimielimille. (OYL 6:21.2 §.)

3.2.4 Tilintarkastaja

Kirjanpitolain (30.12.1997/1336) mukaan pääsääntöisesti jokainen, joka harjoittaa liiketoimintaa on kirjanpitovelvollinen. Kirjanpitovelvolliseksi on erityisesti säädetty avoinyhtiö, kommandiittiyhtiö ja osakeyhtiö (KPL 1 §). Osakeyhtiöiden tilintarkastuksesta säädetään tarkemmin OYL:n 7 luvussa ja tilintarkastuslaissa (13.4.2007/459). Hallituksen esityksessä kuitenkin katsotaan, että osakeyhtiöihin sovelletaan ensisijaisesti OYL:n 7 luvun säädöksiä ja toissijaisesti tilintarkastuslakia (HE 109/2005 vp, 90).

Vuonna 2007 uudistetun tilintarkastuslain jälkeen peruslähtökohtana on, että osakeyhtiöllä tulee olla tilintarkastaja, mutta pienimmät osakeyhtiöt ovat vapautettu kyseisestä velvollisuudesta (Immonen & Nuolimaa 2012, 131). Yhteisössä ja säätiössä voidaan kuitenkin jättää tilintarkastaja valitsematta eräissä poikkeustapauksissa. Tällainen tilanne on kysymyksessä silloin, kun sekä päättyneellä että välittömästi edeltäneellä tilikaudella on täyttynyt enintään yksi seuraavista edellytyksistä: taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa; liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa; tai palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä (Tilintarkastuslaki 459/2007 2:4.2).

Osakeyhtiössä tilintarkastajan valitsee yhtiökokous (OYL 7:2.2 §). Osakeyhtiössä tilintarkastajan tulee olla hyväksytty tilintarkastaja. Hyväksytyjä tilintarkastajia ovat KHT-tilintarkastaja eli Kes-

kuskaupakamarin tilintarkastuslautakunnan hyväksymä tilintarkastaja tai HTM-tilintarkastaja eli alueellisen kaupakamarin tilintarkastusvaliokunnan hyväksymä tilintarkastaja. (Immonen & Nuolima 2012, 131.) Hyvä tilintarkastustapa sisältää sen, että tilintarkastajan on suoritettava TTL:ssa säädetyt tehtävät ammattitaitoisesti, rehellisesti, objektiivisesti ja huolellisesti yleisen edun mukaan (Immonen & Nuolima 2012, 133). Tilintarkastaja ei kuulu osakeyhtiön vastuuhenkilöihin, mutta tilintarkastustoiminta on sidoksissa muun muassa vähemmistöosakkeenomistajien oikeuteen vaatia hyväksytyn tilintarkastajan asettamista (OYL 7:5 §; HE 109/2005 vp, 91).

4 YRITYSTEN VASTUUHENKILÖIDEN VILPILLINEN MENETTELY

Yritysten konkurssseja ilmenee moninaisista syistä, joita ovat muun muassa makrotaloudelliset olosuhteet, kuten reaalityalouden aktiivisuus, rahoituksen saatavuus, korkotaso, velkaantuneisuus ja kilpailutilanne (Takala & Viren 2000, 39). Kyseisten ulkoisten olosuhteiden lisäksi yritysten konkurssit voivat johtua myös yritysten vastuuhenkilöiden toimien johdosta. Vastuuhenkilöiden teot voidaan jaotella seuraamuksen mukaan tuottamuksellisiin ja tahallisiin tekoihin. Vastuuhenkilöiden ohella voidaan tuomita rikosoikeudellinen seuraamus myös yritykselle, jonka puitteissa ja hyödyksi rikos on tehty. Rangaistuksen kohteena on tällöin oikeushenkilö ja rangaistus voi olla esimerkiksi yhteisösakko. (Talousrikos 2014, viitattu 14.4.2014.)

Konkurssirikokset liittyvät velkaantuneen oikeushenkilön asemassa toimivien yritysten vastuuhenkilöiden toimintaan. Velallisen rikoksista säädetään rikoslain (19.12.1889/39) 39 luvussa. Velallisen asemaan liittyvillä säännöksillä pyritään suojaamaan velkojan taloudellisia intressejä ja luomaan luottamusta velallista kohtaan hänen joutuessaan taloudelliseen kriisitilanteeseen. Rikokomalla näitä säännöksiä velallinen loukkaa paitsi velkojensa oikeuksia, myös heidän etujaan. Rikosoikeudellisilla säännöksillä pyritään myös turvaamaan yleistä talouden tervettä kilpailua ja toimintaa. (Talousrikos 2014, viitattu 14.4.2014.)

Velallisen rikokset velkojaa kohtaan ovat pääsääntöisesti jaettu velallisen epärehellisyysrikoksiin ja velallisen petoksiin. Kronologisesti ajateltuna velallisen epärehellisyysrikokset kytkeytyvät velallisen taloudelliseen kriisitilanteeseen, kun taas velallisen petokset kytkeytyvät velallisen kriisitilanteen jälkeiseen täytöntöönpano- tai selvitysmenettelyyn. Epärehellisyysrikosten tunnusmerkistön täyttymiseen ei selvitysmenettely ole enää edellytyksenä, koska velallinen on toiminut taloudelliseen kriisitilanteeseen jouduttuaan epärehellisesti. Vasta selvitysmenettelyn salaamistoimen yhteydessä vilpillisesti toimiva velallinen voi tehdä petosrikoksen. (Mäkelä 2001, 180.)

4.1 Velallisen rikokset

Velkojia kohtaan suoritettavassa epärehellisyysrikoksessa on kyse siitä, että velallinen vähentää tosiasiallisesti omaisuuttaan velkojia loukkaavalla tavalla (Mäkelä 2001, 156). Rikoslaisissa kyseiksi tekotavoiksi on säädetty omaisuuden hävittäminen, omaisuuden lahjoitus tai luovutus ilman

hyväksyttävää syytä, omaisuuden saattaminen ulkomaille velkojien ulottumattomiin ja perusteen omien velvoitteiden lisääminen. Siten aiheutetusta maksukyvyttömyydestä tai oleellisesta maksukyvyttömyyden pahentamisesta on tuomittava velallisen epärehellisyydestä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (RL 39:1 §.) Epärehellisyysteossa ominaista on se, että teko ajoittuu kriisitilanteeseen sekä velallisen omaisuus todellisesti häviää (Mäkelä 2001, 156).

Törkeässä tekomuodossa velallinen joko tavoittelee huomattavaa hyötyä, aiheuttaa huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa velkojille tai tekee rikoksen erityisen suunnitelmallisesti ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeä velallisen epärehellisyys johtaa vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. (RL 39:1 a §.)

Velallisen petosrikoksessa petos tehdään selvitysmenettelyn yhteydessä. Petosrikoksella saadaan aikaan omaisuuden näennäinen väheneminen. Näennäinen väheneminen saadaan aikaan erehdyttämistoimella, jolla pyritään estämään todellisen omaisuuden kohteeksi tuleminen. Kyseisiä selvitysmenettelyjä ovat konkurssi-, ulosotto-, velkajärjestely- tai saneerausmenettely. (Mäkelä 2001, 156–157.) Velallisen petoksen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta oleellista on erehdyttämistoimen ajankohta niin kuin seuraava korkeimman oikeuden tapaus osoittaa.

Osakeyhtiön hallituksen jäsenet olivat ennen yhtiön selvitysmenettelyä, eli konkurssiin asettamista, ottaneet osakeyhtiölain vastaisesti yhtiöstä rahaa omiin menoihinsa ja muiden yhtiöiden rahoittamiseen. Rahat olivat todellisuudessa nostettu yhtiön varallisuuspöytäkirjasta ennen konkurssiin asettamista eikä niiden ilmoittamatta jättäminen sen vuoksi täyttänyt velallisen petoksen tunnusmerkistöä. Osakeyhtiön hallituksen jäseniä ei tuomittu täten velallisen petoksesta ehdolliseen vankeuteen, vaan osakeyhtiörikkomuksesta sakkoon. (KKO 3.10.1995 T4082, Finlex.)

Petoksessa velallinen hankkii itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä salaamalla omaisuuttaan, ilmoittamalla kokonaan tai osittain perusteettoman tai valeoikeustoimeen perustuvan veloitteen. Velallinen voi antaa väärän tai harhaanjohtavan tiedon velkojien kannalta merkityksellisessä seikassa tai jättää velan kokonaan ilmoittamatta. Rikosoikeudellinen seuraamus tuomitulle on sakko tai vankeutta enintään kaksi vuotta. (RL 39:2 §.)

Törkeässä tekomuodossa velallinen tavoittelee huomattavaa hyötyä tai vahvistaa väärän tai harhaanjohtavan tiedon tuomioistuimessa oikeaksi ja teko on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Törkeä velallisen petos johtaa vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. (RL 39:3 §.)

Velallisen petoksen ja epärehellisuuden ohella kolmas tekotyyppi on velkojansuosinta, jossa jonkin velkojan asemaa on pyritty parantamaan muita velkojia loukkaavalla tavalla (Mäkelä 2001, 157). Velkojan suosinnassa velallinen maksaa velan epätavallisella maksulla enneaikaisesti, antaa velkojan saatavasta alun perin sovittamattoman vakuuden, käyttää velvoitteen täyttämiseen epätavallista maksuvälinettä tai ryhtyy muuhun vastaavaan velkojan asemaa parantavaan järjestelyyn. Velkojansuosinnasta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (RL 39:6 §.)

Velkojansuosinnassa velkojalla ja velallisella on oltava todellinen velkasuhde ja suositun velkojan kokonaistaloudellisen tilanteen on muututtava, jotta rikos täyttää tunnusmerkistön (Mäkelä 2001, 190). Velkojansuosinta liittyy takaisinsaantisäännöstöön ollessaan eräänlainen tehoste sen toteutumiselle (Mäkelä 2001, 157). Velkojansuosintarikos on kuitenkin itsenäinen rikos rikoslaisissa, eikä yhtenäistettävissä lakiin takaisinsaannista konkurssipesään (26.4.1991/758) kanssa (Mäkelä 2001, 190).

RL:ssa säädettyjä lievempiä velallisen rikoksia ovat velallisen vilpillisyys ja velallisrikkomus, jotka liittyvät velallisen petosrikkokseen (Mäkelä 2001, 157). RL:ssa säädetään velallisen vilpillisyydestä viitaten 2 §:ssä säädettyyn velallisen petokseen seuraavasti: "Jos velallinen tekee 2 §:ssä tarkoitetun teon ilman hyötymistarkoitusta joko tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta, hänet on tuomittava velallisen vilpillisyydestä sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi." (RL 39:4 §). Velallisen vilpillisyys ei edellytä erityistä hyötymistarkoitusta. Olennaista on se, että rikos on tehty tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta. (Mäkelä 2001, 180.)

Tavanomaisissa tapauksissa velallisrikkomus on vieläkin lievempi tekomuoto velallisen petoksesta ja velallisen vilpillisyydestä. Teko ilmenee silloin, kun väärin annetulla tiedolla on vähäinen taloudellinen merkitys tai jos muut rikokseen liittyvät seikat antavat siihen aiheutta. (Mäkelä 2001, 180.) RL:ssa säädetään, että jos velallisen petos tai velallisen vilpillisyys on kokonaisuutena arvostellen vähäinen otettaessa huomioon velallisen antaman väärän tai harhaanjohtavan tiedon merkitys velkojille ja muut rikoksen seikat, niin rikoksentehtyjä on tuomittava vain sakkoon (RL 39:5 §).

4.2 Kirjanpitorikokset

Lähtökohtaisesti yritysten kirjanpitoa säätelevät monet eri lait. Yhtiölainsäädäntöön sisältyvät kirjanpitoa koskevat säännökset ovat ensisijaisia kirjanpitolakiin verrattuna. Sääntely voi liittyä niin kirjanpitolakiin kuin yhtiölainsäädäntöön ilman että oikeustila muuttuu, mikä ei kuitenkaan sisällä kannanottoa rikosoikeudellisesta vastuusta. (Lahti & Koponen 2007, 73.)

RL:ssa säädetään kirjanpitorikoksen seuraamuksista luvussa 30, jossa säädetään elinkeinorikoksista. Kirjanpitovelvolliseksi on nimellisesti säädetty kirjanpitovelvollinen itse, kirjanpitovelvollisen edustaja, tai oikeushenkilössä tosiasiallista määräysvaltaa käyttävä henkilö tai henkilö, jolle tehtävä on toimeksiannolla uskottu (RL 39:9 §). Kirjanpitovelvollisen ei tarvitse olla varsinaisesti säädetyssä kirjanpitotehtävässä, kuten toimitusjohtaja osakeyhtiössä. Kirjanpitovelvollinen voi olla myös tämän edustaja niin kuin seuraava korkeimman oikeuden tapaus osoittaa.

A oli toiminut osakeyhtiön tosiasiallisena johtajana ja käyttänyt määräysvaltaa yhtiössä, vaikka hänellä ei ollut muodollista asemaa yhtiön hallinnossa, eikä hän omistanut yhtään yhtiön osaketta. A oli laiminlyönyt tahallaan kokonaan huolehtia osakeyhtiön liiketapahtumien kirjaamisen ja tilinpäätösten laatimisen. A:ta pidettiin kirjanpitovelvollisen edustajana ja hänet voitiin siten tuomita tekijänä rangaistukseen kirjanpitorikoksesta. (KKO 4.9.2001 T1652, Finlex.)

Kirjanpitorikoksessa kyseinen kirjanpitovelvollinen laiminlyö liiketapahtumien kirjaamista tai tilinpäätöksen laatimista vastoin kirjanpitolainsäädännön mukaisia velvollisuuksia, merkitsee kirjanpitoon vääriä tai harhaanjohtavia tietoja tai hävittää, kätkee tai vahingoittaa kirjanpitoaineistoa. Tämän seurauksena kirjanpitovelvollinen voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen vähintään kahdeksi vuodeksi. (RL 30:9 §.) Törkeässä tekemuodossa rangaistusasteikko on vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta vankeutta (RL 30:9 a §).

Kirjanpitorikoksen perustunnusmerkkejä on kolme kappaletta. Perustunnusmerkistön ensimmäisessä kohdassa säädetään kirjausten ja tilinpäätöksen laiminlyönnistä. Säännös tarkoittaa lähtökohtaisesti rajoitetumpia laiminlyöntejä kuin koko kirjanpitovelvollisuuden laiminlyöminen (Lahti & Koponen 2007, 77). Perustunnusmerkistön toisessa kohdassa säädetään väärin ja harhaanjohtavien tietojen merkitsemisestä. Perustunnusmerkistön kolmannessa kohdassa säädetään kirjanpitoaineiston kätkemisestä, hävittämisestä tai vahingoittamisesta. Rikoksen tunnusmerkistöjen ollessa samankaltaiset kirjanpitorikoksessa ja törkeässä kirjanpitorikoksessa, on rikoksen erotte-lun kannalta oleellista arvioida rikoksella saadun hyödyn määrää. (Lahti & Koponen 2007, 77.)

4.3 Verorikokset

Verorikosten rangaistavuus on säädetty RL:n 29 luvussa, joka käsittelee julkista taloutta vastaan tehtyjä rikoksia. Verorikosten ohella RL:n 29 luku käsittelee muun muassa työeläkevakuutusmaksupetosta ja avustusrikoksia. Verorikokset on jaoteltu eriasteisiin veropetoksiin ja verorikkomukseen. Verorikossäännöksillä suojataan veronsaajien intressejä säätämällä rangaistaviksi tietyt teot, joiden seurauksena verolaeissa säädetyt verot ja maksut tulevat määrätyiksi verovelvolliselle liian alhaisina, jäävät häneltä täysin määräämättä tai hänelle palautetaan veroa ilman aihetta. (Lahti & Koponen 2007, 178.)

Rikoslaissa rikokseksi säädetty veropetos saa sisältönsä verolainsäädännöstä. Rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta on tunnettava myös verolainsäädännön sisältö. Veropetoksen tekemuotoja on neljä. (Lahti & Koponen 2007, 192.) Veropetoksen tekemuodot ovat väärän tiedon antaminen viranomaiselle verotusta varten, veron määräämiseen vaikuttavan tiedon salaaminen viranomaiselta, veron välttämistarkoituksessa verotusta varten säädetyn velvollisuuden laiminlyönti ja muu petollinen toiminta tai yritys veron määräämättä jättämiseksi, liian alhaisena määräämiseksi tai aiheettomana palauttamiseksi. Veropetoksesta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (RL 29:1 §.) Törkeässä tekemuodossa rangaistusasteikko on vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta vankeutta (RL 29:2 §). Rikoksella saadun hyödyn määrä on tärkeässä asemassa kun arvioidaan rikoksen törkeää tekemuotoa niin kuin seuraava korkeimman oikeuden tapaus osoittaa.

Ammatinharjoittaja oli neljänä perättäisenä verovuotena jättänyt osan tuloistaan ilmoittamatta veroilmoituksissaan. Ammatinharjoittajan suunnitelmallinen menettely oli muodostunut yhtenäiseksi rikokseksi ajallisesta ulottuvuudesta ja neljästä erillisestä tekokerrasta huolimatta. Ammatinharjoittajan saama kokonaisrikoshyöty oli 14570,98 euroa. Rikoshyötyä ei voitu pitää laissa tarkoitetun tavoin huomattavana. Laissa tarkoitettujen erityisen suunnitelmallisuuden ja huomattavan rikoshyödyn puuttumisen takia tekoa ei voitu pitää törkeänä. (KKO 27.12.2007 T2903, Finlex.)

Rikoslain verorikkomussäännös suojaa veronsaajalle tilitettävien maksujen siirtymistä omaaloitteisesti ja oikea-aikaisesti eteenpäin. Verorikkomuksen tekijätunnusmerkki on jätetty avoimeksi, joten siihen voi syyllistyä ns. tosiasiallinen tekijä, kuten yrityksen vastuuhenkilö oikeushenkilön muodossa. Edellytyksenä on, että tekijällä on ollut itsenäinen taloudellinen päätösvalta yhtiönsä varojen käytöstä mm. verojen ja maksujen suorittamiseksi. (Lahti & Koponen 2007, 219.)

Verorikkomuksia ovat veronmaksun laiminlyönnit, joihin syyllistyy maksukykyinen verovelvollinen hyötymistarkoituksessa, joka ei kumminkaan pyri lähtökohtaisesti antamaan vääriä tietoja tai saamaan verovelvollisuuttaan. Rikkomuksessa verovelvollinen jättää suorittamatta esimerkiksi ennakonpidätyksen, lähdeveron, tilitettävän varainsiirtoveron, kalenterikuukaudelta lasketun liikevaihtoveron, vakuutusmaksuista suoritettavan veron, tilitettävän arvonlisäveron tai työnantajan sosiaaliturvamaksun. Ellei rikos täytä veropetoksen tunnusmerkistöä, tuomitaan henkilö verorikkomuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. (RL 29:4 §.)

5 MAKSUHÄIRIÖMERKINNÄT KONKURSSIEN INDIKAATTOREINA

Makrotaloudelliset olosuhteet ja yritysten vastuuhenkilöiden toimet ovat keskeisimmät syyt konkurssille (Takala & Viren 2000, 39; Talousrikos 2014, viitattu 14.4.2014). Konkurssi on monivaiheinen ilmiö sisältäen kriisitilanteen, täytäntöönpano- ja selvitysmenettelyn sekä näihin tilanteisiin johtavat yrityksen maksuhäiriömerkinnät (Mäkelä 2001, 180). Maksuhäiriömerkinnöillä pystytään ennustamaan konkurssia ja myös luokittelemaan yritysten luottokelpoisuutta. Maksuhäiriömerkintöjä voi saada oikeushenkilöiden ohella myös yrityksen vastuuhenkilö luonnollisen henkilön asemassa. (Pulkkinen 2004, 5.)

5.1 Oikeushenkilön maksuhäiriömerkinnät

Yritysten maksuhäiriömerkinnät sisältävät selitys- ja ennakointikykyä yrityksen taloudellista tilaa kohtaan. Maksuhäiriömerkintöjä ovat eri toimialakohtaiset maksuviiveet, tratat, protestit ja tilliluottohäiriöt. Konkurssihakemus itsessään merkitsee saatavien perinnän päättymistä ja myöhemmin myös itse luottotappioiden merkitsemistä. Maksuhäiriömerkintöjen analysointi on ensisijaisen tärkeää varsinkin rahoittajille. (Takala & Viren 2000, 40.)

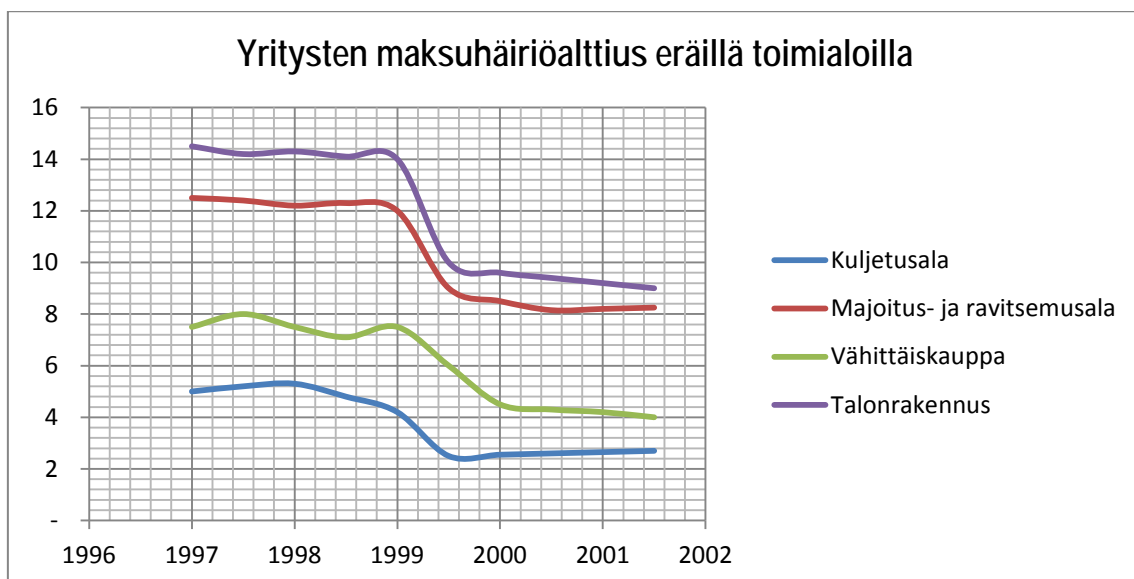
Rahoittajina toimivien luottolaitosten on hankittava tietoja asiakkaidensa toiminnasta, liiketoiminnan laadusta sekä perusteet palvelujen tai rahoitusta koskevan tuotteen käyttämiselle (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 503/2008 2:9.1§). Myös eri aloja koskevissa erityislaeissa, kuten luottolaitoksista, sijoituspalveluyrityksistä ja arvosuusjärjestelmästä annetuissa laeissa on selonottovelvollisuuden kaltaisia säännöksiä, jotka auttavat tuntemaan asiakkaan toimintaa ja liiketoiminnan laatua ja laajuutta (HE 25/2008 vp, 46).

Rahoittajat arvioivat luotonannon tuottoa suhteessa luottotappioriskiin. Näin ollen riskipitoisemmille toimialoille luottoa annetaan korkeammalla riskipreemiolla, mikä nostaa luoton hintaa yrittäjille. Rahoittajat pystyvät näin ollen hillitsemään luotonkysyntää ja ylimääräisellä tuotolla katetaan jopa riskipitoisen alan luottotappioita. Kasvavat alat kiihdyttävät luotonantoa eniten ja luottotappiot näkyvät pahimmin vasta talouden seuraavassa taantumavaiheessa. Rahoittajien onkin syytä hajauttaa luotonantotoimet eri toimialoille, jolloin riskipitoisuus ei korreloisi yhteen tiettyyn toimialaan. (Takala & Viren 2000, 48.)

Yritysten maksuhäiriöitä toimialoittain voidaan tutkia laskemalla maksuhäiriöisten yritysten osuus kaikista yrityksistä tietyllä toimialalla. Maksuhäiriökäyttäytymiseen liittyy myös muita tekijöitä, kuten vieraan lainapääoman määrä, jota käytetään muun muassa investointeihin. (Takala & Viren 2000, 51.)

Maksuhäiriöisten yritysten erot toimialoittain olivat suuret vuonna 2000 julkaistussa Suomen Asiakastieto Oy:n tutkimuksessa maksuhäiriöiden ennakoinnista toimialoittain. Muun muassa talonrakennus sekä majoitus- ja ravitsemustoiminta paljastuvat toimialoiksi, joissa maksuhäiriöisiä yrityksiä oli paljon. "Talonrakentamisessa jopa 10 – 15 prosentilla yrityksistä on maksuhäiriöitä", kerrotaan tutkimuksessa. Vuonna 2000 samassa tutkimuksessa kerrotaan myös, että kuljetusalalla maksuhäiriöisten yritysten osuus oli suhteellisen alhainen. (Takala & Viren 2000, 51.)

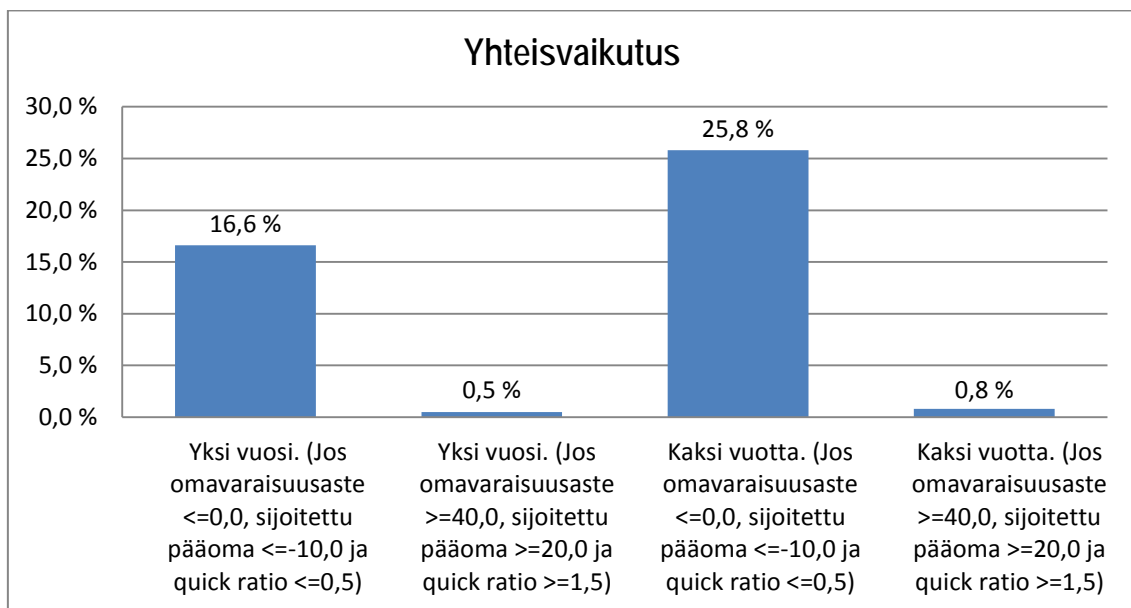
Aikaisemmin aluvuossa 2.3 käsiteltiin konkurssien määriä toimialoittain eri yhtiömuodoissa. Kuljetusalalla oli tapahtunut konkurssissa huomattava kasvu, mikä ajoittuu huippuunsa vuoden 2008 taantuman jälkeisiin aikoihin. Toisaalta, kuitenkin vuoden 2000 maksuhäiriötutkimuksessa kuljetusalalla maksuhäiriöisiä yrityksiä oli suhteessa vähemmän kuin muilla toimialoilla. Kuljetusalan maksuhäiriöiden ollessa minimaaliset vuonna 2000 verrattuna muihin toimialoihin ja kuljetusalan konkurssien suuri kasvu vuoden 2008 taantuman jälkeen viittaavat siihen, että kuljetusalalla maksuhäiriöiden muutos on ollut suuri. On myös huomioitavaa, että kuljetusalan yrityksiin vaikuttavat myös muut seikat kuin makrotaloudelliset olosuhteet, kuten raaka-aineiden hinnat.

KUVIO 4. Yritysten maksuhäiriöalltius eräillä toimialoilla (Takala & Viren 2000, 51.)

Yritysten maksuhäiriöalttiutta pystytään ennakoimaan tunnusluvuilla, jotka ilmenevät tilinpäätöstiedoista. Tilinpäätöstiedoista käy ilmi kolme keskeisintä yrityksen taloudellista toimintaedellytystä, jotka ovat yhtiön vakavaraisuus, kannattavuus ja maksuvalmius. Tunnusluvuista saadaan laske-
malla vakavaraisuutta kuvaava omavaraisuusaste, kannattavuutta kuvaava sijoitetun pääoman tuotto-% ja maksuvalmiutta kuvaava quick ratio. (Fabricius & Pulkkinen 2003, 5.)

Toisessa vuonna 2003 Suomen Asiakastieto Oy:n julkaisemassa tutkimuksessa yritysten maksuhäiriömerkintöjen ennustamisesta, yrityksen omavaraisuusasteen katsottiin ennakoivan erittäin hyvin yhden ja kahden vuoden aikana yritykselle tulevat maksuhäiriömerkinnät. Jotta maksuhäiriömerkintöjen tutkinta olisi tarkinta lyhyellä ja pidemmällä aikavälillä, tuli arvoja tarkastella oma-
varaisuusasteen ohella myös rinnakkain. (Fabricius & Pulkkinen 2003, 19–20.) Seuraavassa kuviossa on havainnollistettu tutkimuksessa käytettyjen muuttujien yhteisvaikutus.

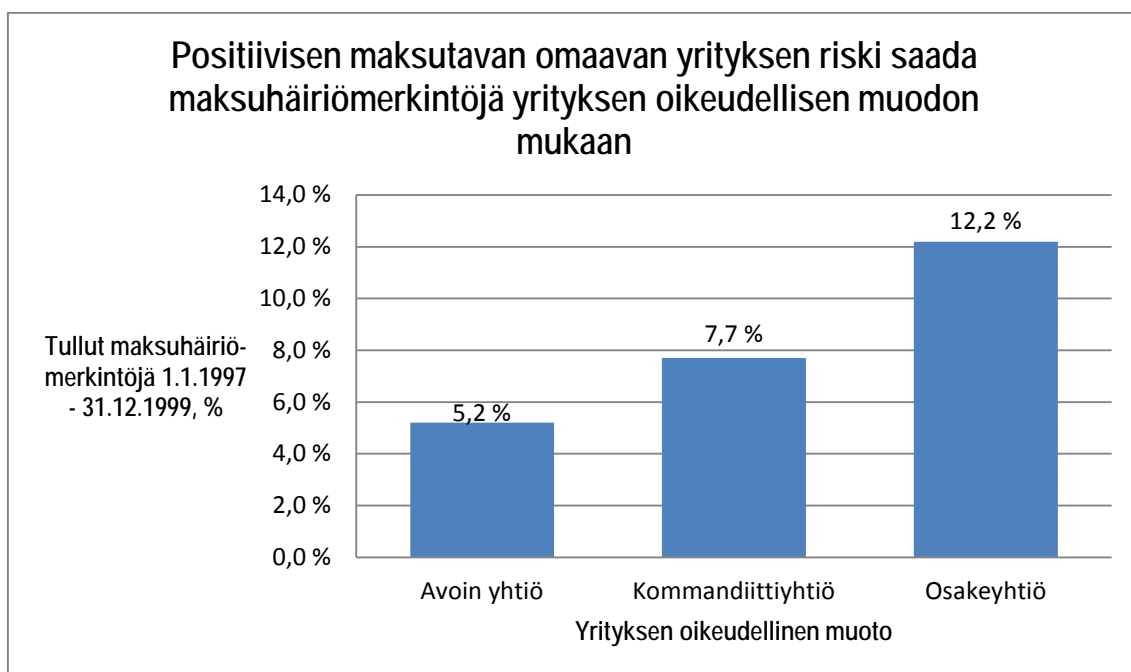
KUVIO 5. Yritysten tunnuslukujen yhteisvaikutus maksuhäiriöriskiin (Fabricius & Pulkkinen 2003, 18.)

Kyseisessä tutkimuksessa poimittiin Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietorekisteristä kaikki julkistetut tilinpäätökset ja häiriömerkinnät vuosilta 2000 ja 2001 (137 100 kpl). Näitä tietoja tutkittiin tunnuslukumuuttujien avulla yhden ja kahden vuoden aikavälillä. Tutkimuksen johtopäätöksenä todettiin, että mitä suurempi omavaraisuusaste yrityksellä oli, sitä pienempi riski yrityksellä oli saada maksuhäiriömerkintöjä. Omavaraisuusasteen tunnusluvulla pystyttiin jopa ennakoimaan

maksuhäiriömerkinnät kahden vuoden päähän lähes yhtä hyvin kuin vuoden päähän. (Fabricius & Pulkkinen 2003, 19.)

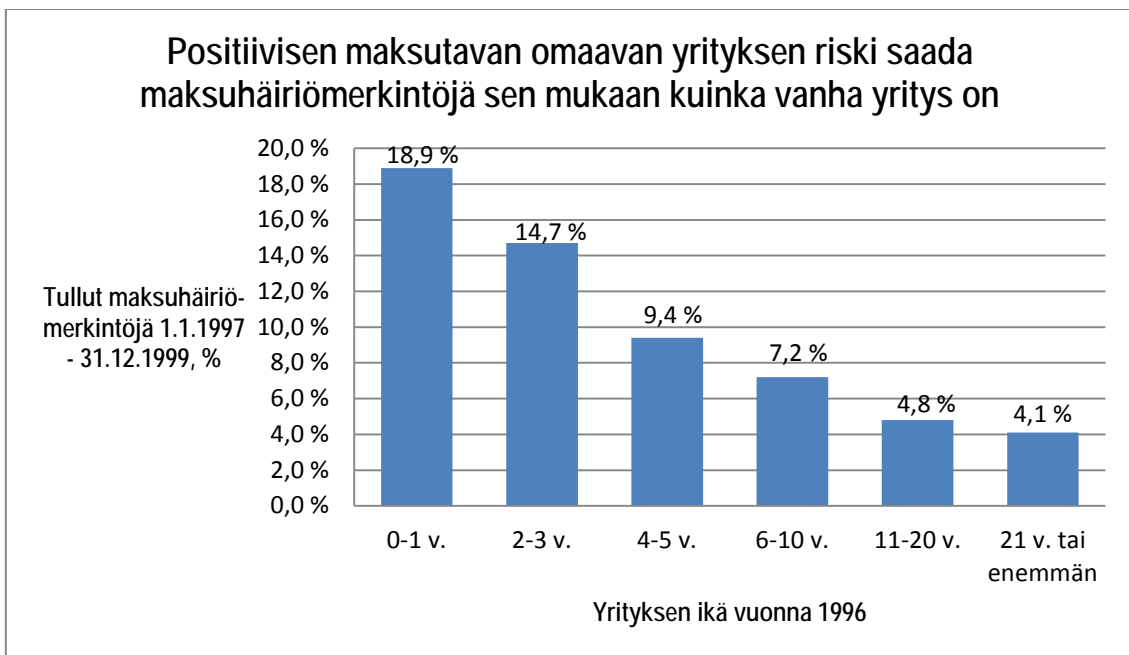
Yrityksen tulevia maksuhäiriömerkintöjä ennakoi myös yrityksen edeltävät maksuhäiriömerkinnät, yrityksen juridinen muoto ja yrityksen ikä. Kolmannessa Suomen Asiakastieto Oy:n julkaisemassa tutkimuksessa tutkittiin luottotietojen pitkäaikaista ennustekykyä. Tutkimuksessa ennustejakso oli kolme vuotta tammikuusta 1997 joulukuuhun 1999. Seurantaan valitut yritykset (4260 kpl) olivat poimittu satunnaisesti Suomen Asiakastieto Oy:n luottotietokannasta. (Pulkkinen 2000, 5.)

Tutkimuksessa kävi ilmi, että maksuhäiriömerkintöjen tuoreudella ei ole pitkäikäisemmällä ennustejaksolla vaikutusta maksuhäiriömerkintöjen ennustamiseen. Sen sijaan maksuhäiriömerkintöjen lukumäärällä on selkeä suhde maksuhäiriörisin suuruuteen niin lyhyemmällä kuin pitemmilläkin ennustejaksoilla. Tutkimuksen aikajaksolla maksuhäiriöitä saaneella yrityksellä oli viisinkertainen riski saada uusia maksuhäiriömerkintöjä seuraavan viiden vuoden aikana verrattuna maksuhäiriöttömään yritykseen. (Pulkkinen 2000, 16.) Seuraavassa kuviossa on kuvailtu tutkimuksessa olleiden yritysmuotojen vaikutus maksuhäiriökäyttäytymiseen.

KUVIO 6. Positiivisen maksutavan omaavan yrityksen riski saada maksuhäiriömerkintöjä yrityksen oikeudellisen muodon mukaan (Pulkkinen 2000, 12.)

Yrityksen oikeudellisesta muodosta saatiin selville, että osakeyhtiömuotoisilla yrityksillä on keskimääräistä suurempi alttius saada maksuhäiriömerkintöjä verrattuna avoimeen yhtiöön ja kommandiittiyhtiöön. Tämä selittyy sillä, että henkilöyhtiöiden vastuunalaisilla yhtiömiehillä on selvästi laajempi henkilökohtainen vastuu yhtiön veloista kuin osakeyhtiössä. Henkilökohtaisen velkavastuun johdosta vastuuhenkilöt toimivat huolellisuusvelvoitteen mukaisesti ja panostavat parastaan yrityksen eteen. (Pulkkinen 2000, 13.) Seuraava kuvio kuvaa tutkimuksessa myös kuvailtua yrityksen riskiä saada maksuhäiriömerkintöjä sen mukaan kuinka vanha yritys on.

KUVIO 7. Positiivisen maksutavan omaavan yrityksen riski saada maksuhäiriömerkintöjä sen mukaan kuinka vanha yritys on (Pulkkinen 2000, 14.)

Tutkimuksessa todistettiin vanha kokemusperäinen tieto yritysten iän vaikutuksesta maksuhäiriöihin oikeaksi. Nuoret yritykset ovat riskialttiimpia kuin vanhemmat yritykset, koska nuorista yrityksistä on vasta vähän luotettavaa luottotietoa. Päätökset tehdään omistajatahojen ja vastuuhenkilöiden toimesta, koska tietoa maksukäyttäytymisestä ja tilinpäätöksistä ei ole vielä olemassa. Alle vuoden ikäiset yritykset saivat tutkimuksessa lähes viisi kertaa useammin ensimmäisen häiriömerkinnän kuin yli 20-vuotiaat yritykset. (Pulkkinen 2000, 14.)

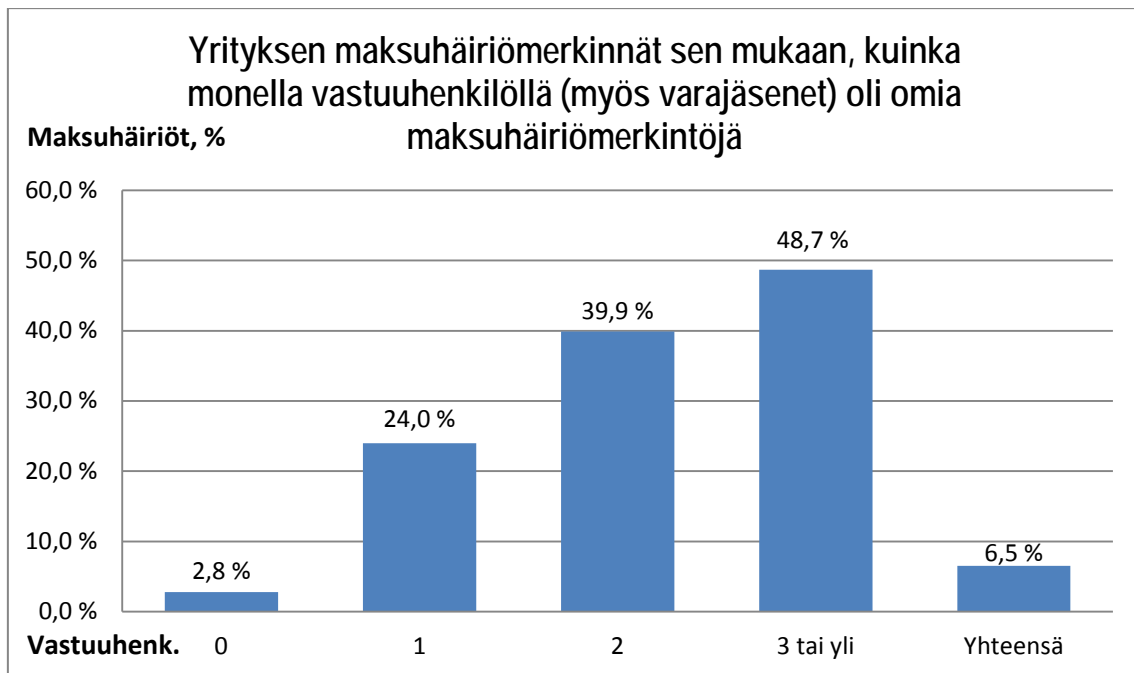
5.2 Yrityksen vastuuhenkilön maksuhäiriömerkinnät

Luonnollisen henkilön maksuhäiriömerkinnöillä on vaikutus yrityksen maksuhäiriömerkintöihin silloin, kun luonnollinen henkilö toimii yrityksen vastuuhenkilön asemassa. Aikaisemmassa tutkimuksessa yhtenä johtopäätöksenä kyseinen asia oli kiistaton.

Yrityksen vastuuhenkilöiden omien maksuhäiriömerkintöjen todettiin ennustavan erittäin hyvin myös yrityksen maksuhäiriöön joutumista, vaikka yrityksen oma maksutapa oli samanaikaisesti positiivinen vuonna 1996. Tämä tulos havaittiin myös silloin, jos vastuuhenkilöllä oli kytkentöjä muihin maksuhäiriömerkintöjä saaneisiin yrityksiin. Riskienhallinnan kannalta hyvän luottopäätöksen tekemiseksi yrityksen maksutavan lisäksi kannattaa aina tarkistaa myös vastuuhenkilöiden omat häiriömerkinnät sekä muut negatiiviset yrittäjämerkinnät. (Pulkinen 2000, 16.)

Eräissä toisessa Suomen Asiakastieto Oy:n julkaisemassa tutkimuksessa selvitettiin osakeyhtiömuotoisen yrityksen vastuuhenkilötietojen merkitystä yrityksen tulevan maksuhäiriöriskin kannalta. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää juuri osakeyhtiöiden vastuuhenkilöiden omien maksuhäiriömerkintöjen yhteys yrityksen maksuhäiriömerkintöihin. Sen lisäksi tutkimuksessa selvitettiin vastuuhenkilöiden kytkennät muihin maksuhäiriöitä saaneisiin yrityksiin ja kuinka aiemmat konkurssikytkennät ennakoivat tulevia yrityksen maksuhäiriömerkintöjä. (Pulkinen 2004, 5.)

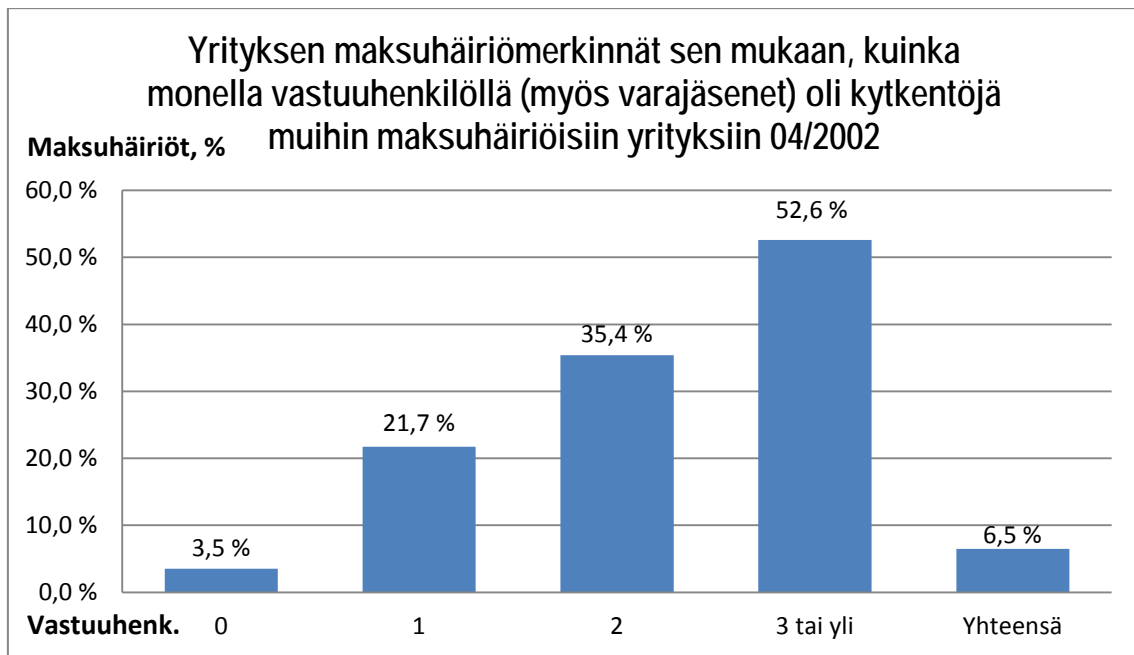
Tutkimuksessa oli mukana 134 646 osakeyhtiötä, joiden vastuuhenkilötiedot tarkastettiin vuonna 2002. Johtopäätöksenä pystyttiin osoittamaan, että yrityksen maksuhäiriöriskillä ja vastuuhenkilöiden henkilökohtaisilla maksuhäiriömerkinnöillä oli yhteys. Otannassa huomioitiin kaikki yrityksen vastuuhenkilöt ja varajäsenet. Mitä useammalla vastuuhenkilöllä oli omia maksuhäiriömerkintöjä, sitä todennäköisempää oli yrityksen joutuminen vakaviin maksuhäiriöongelmiin seuraavan puolentoista vuoden aikana. (Pulkinen 2004, 6-7). Kuviossa kahdeksan on kuvailtu yrityksen maksuhäiriöt sen mukaan kuinka monella vastuuhenkilöllä oli omia maksuhäiriömerkintöjä.

KUVIO 8. Yrityksen maksuhäiriömerkinnät sen mukaan, kuinka monella vastuuhenkilöllä (myös varajäsenet) oli omia maksuhäiriömerkintöjä (Pulkkinen 2004, 7.)

Tutkimuksen kohteet jakautuivat osakeyhtiömuotoisiin yrityksiin sen mukaan oliko yritys julkaissut tilinpäätöstiedot vai ei. Tilinpäätöstietojen julkaisusta ovat vastuussa yrityksen vastuuhenkilöt. Myös tilinpäätöstietojen julkaisulla oli selvä yhteys yrityksen maksuhäiriöriskiin. Seurantajakso kesti 19 kuukautta. Tilinpäätöstietonsa julkistaneilla yrityksillä oli keskimäärin kolme kertaa pienempi maksuhäiriöriski kuin niillä yrityksillä, jotka eivät olleet julkistaneet tilinpäätöstietojansa. (Pulkkinen 2004, 8-9.)

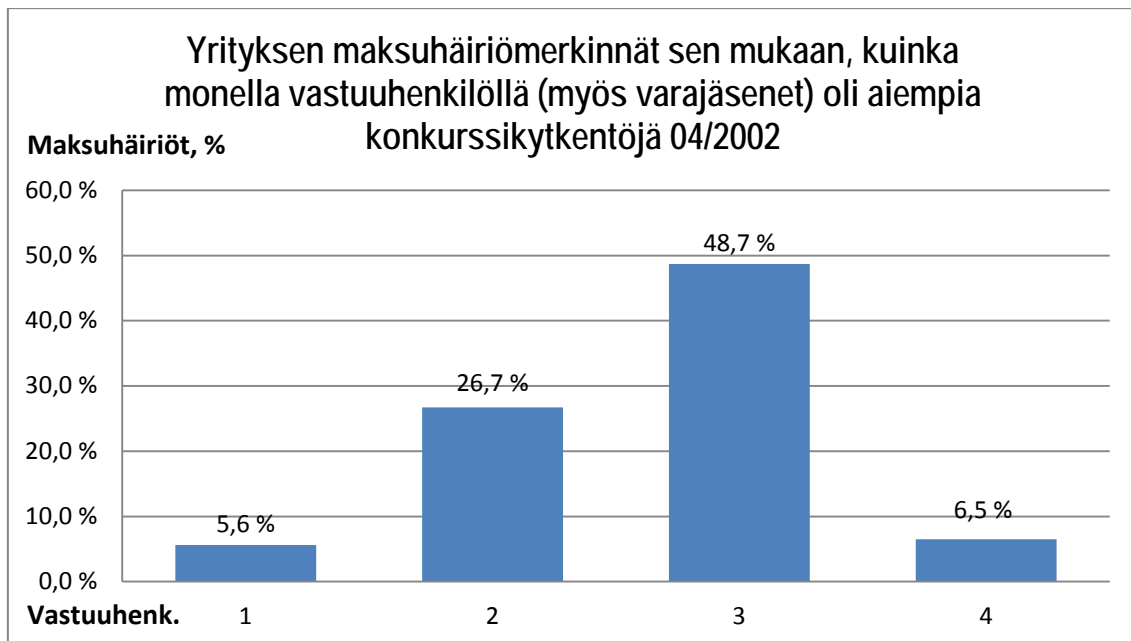
Vastuuhenkilöillä todettiin olevan keskimäärin 1,5 yrityskytkeä mikä tarkoitti sitä, että neljäsosalla vastuuhenkilöistä oli vähintään kaksi yhteyttä toisiin yrityksiin. Yrityskytkennoilla pystyttiin osoittamaan, että mitä enemmän vastuuhenkilöllä oli kytkentöjä toisiin maksuhäiriömerkintöjä saaneisiin yrityksiin, sitä suurempi oli alkuperäisen yrityksen maksuhäiriöriski. Mikäli yrityksen vastuuhenkilöllä oli kytkentöjä muihin maksuhäiriömerkintöjä saaneisiin yrityksiin, kasvoi alkuperäisen yrityksen riski saada maksuhäiriömerkintöjä kuusinkertaiseksi. Riski kasvoi kymmenkertaiseksi, mikäli negatiivisia yrityskytkeä löytyi kahdelta vastuuhenkilöltä samassa yrityksessä. (Pulkkinen 2004, 11.) Asia on kuvailtu seuraavassa kuviossa.

KUVIO 9. Yrityksen maksuhäiriömerkinnät sen mukaan, kuinka monella vastuuhenkilöllä (myös varajäsenet) oli kytkentöjä muihin maksuhäiriöisiin yrityksiin 04/2002 (Pulkkinen 2004, 10.)

Vastuuhenkilöiden aiempien konkurssikytkentöjen kykyä ennustaa yritysten maksuhäiriömerkintöjä on tutkittu ainakin vuosina 1992 ja 2002. Vuonna 1992 tehdyissä tutkimuksissa vastuuhenkilöiden aiemmat konkurssit koettiin hyviksi tulevien konkurssien ennustajiksi. Yrityksen vastuuhenkilölle merkittiin luottotietoihin konkurssikoodimerkintä silloin, kun hän oli ollut yrityksen hallituksen jäsenenä sinä hetkenä, kun yritystä haettiin konkurssiin. (Pulkkinen 2004, 11.)

Myös vuonna 2002 vastuuhenkilöiden aiemmat konkurssimerkinnät säilyivät hyvinä ennustekyvyn omaavina tietoina yritysten tulevien maksuhäiriömerkintöjen ennustamisessa. Vuonna 1992 konkurssikytkentöjen merkitys yrityksen maksuhäiriöiden ennustamisessa oli kasvanut vuoden 2002 tutkimuksiin verrattuna. Yritysten vastuuhenkilöt saivat vuonna 2002 vähemmän konkurssikytkentämerkintöjä, mutta niiden merkitys ja painoarvo oli kasvanut. Yhden vastuuhenkilön oltua mukana aikaisemmassa konkurssissa nousi yrityksen maksuhäiriöriski viisinkertaiseksi 19 kuukauden tutkimusjaksolla. Kahden tai useamman vastuuhenkilön oltua mukana aikaisemmassa konkurssissa nousi yrityksen maksuhäiriöriski yli kahdeksankertaiseksi. (Pulkkinen 2004, 12.) Seuraavassa kuviossa on kuvailtu yrityksen maksuhäiriöt sen mukaan, kuinka monella vastuuhenkilöllä oli aiempia konkurssikytkentöjä.

KUVIO 10. Yrityksen maksuhäiriömerkinnät sen mukaan, kuinka monella vastuuhenkilöllä (myös varajäsenet) oli aiempia konkurssikytkentöjä 04/2002 (Pulkinen 2004, 12.)

1990-luvun alussa koetun laman katsotaan yleisesti olevan lyhyemmällä aikavälillä taloushistorian pahin ajanjakso. Vuosina 1993–1994 yrityskonkurssissa olleiden vastuuhenkilöiden myöhempää toimintaa liike-elämässä sekä heidän voimassa olevia maksuhäiriömerkintöjä tutkittiin eräässä Suomen Asiakastieto Oy:n julkaisemassa tutkimuksessa vuonna 2001. Tutkittavien vastuuhenkilöiden silloinen ikä oli korkeintaan 50 vuotta, joten eläkkeelle siirtymisen ei katsottu vaikuttavan tutkimustuloksiin (Pulkinen 2001, 6).

2000-luvun alkupuolella tehdyssä tutkimuksessa viitattiin samaan huolenaiheeseen, kuin lakialoitteessa konkurssilain muuttamisesta vuonna 2014. Huolenaiheena oli se, että konkurssin tehneiden yrittäjien mukana katoaa kokemusta, taitoa ja yrittäjyyttä elinkeinoelämästä, mikäli konkurssin kokeneet yrittäjät eivät kykene tai halua yrittää enää uudelleen. Tutkimuksessa kuitenkin havaittiin, että peräti 70 prosentilla aiemmin konkurssissa mukana olleilla vastuuhenkilöillä oli keväällä vuonna 2001 vastuuhenkilökytköksiä toimiviin yrityksiin. (Pulkinen 2001, 6.) Seuraavassa taulukossa on kuvailtu 1990-luvun laman aikana konkurssin tehneiden yritysten vastuuhenkilöiden uudet kytkennät maksuhäiriömerkintöjä saaneisiin yrityksiin.

TAULUKKO 1. Vuosina 1993 – 1994 konkurssiin menneiden yritysten silloisten toimitusjohtajien tai hallitusten puheenjohtajien nykyiset kytkennät maksuhäiriömerkintöjä saaneisiin yrityksiin (Pulkkinen 2001, 9.)

Kytkentöjä häiriöyrityksiin kpl	%-jakauma	Kumulatiivinen %
0	76,5	76,5
1	14,8	91,3
2 tai yli	8,7	100,0
Yhteensä	100,0	

N=311

Toisaalta tutkimuksessa osoitettiin myös, että aikaisemmin konkurssiin joutuneiden vastuuhenkilöiden uudet yrityskytkennot olivat maksuhäiriöllisiä. Tutkimustuloksia voi verrata vuoteen 2001, jolloin kaikista suomalaisyrityksistä maksuhäiriömerkintöjä oli joka kymmenennellä yrityksellä, eli 28 000 yrityksellä. Aikaisemmin konkurssiin joutuneiden vastuuhenkilöiden uusia kytkentöjä maksuhäiriöisiin yrityksiin oli noin neljänneksellä. Noin joka kymmenennellä oli kaksi tai useampaa kytköstä maksuhäiriömerkintöjä saaneisiin yrityksiin. (Pulkkinen 2001, 9.) Seuraavassa taulukossa on kuvailtu maksuhäiriömerkintöjen sijasta vastuuhenkilöiden uudet konkurssikytkennät vuosilta 1994–2001.

TAULUKKO 2. Vuosina 1993 – 1994 konkurssiin menneiden yritysten silloisten toimitusjohtajien tai hallituksen puheenjohtajien uudet konkurssikytkennät vuosilta 1994–2001 (Pulkkinen 2001, 7.)

Konkurssikytkentöjä kpl	%-jakauma	Kumulatiivinen %
0	75,9	75,9
1	14,8	90,7
2 tai yli	9,3	100,0
Yhteensä	100,0	

N=311

Konkurssien osalta näkymät olivat varsin samankaltaiset kuin maksuhäiriöisten yritysten. Verratuna vuosien 1993–1994 vastuuhenkilöihin, vuonna 2001 kaikista suomalaisten yritysten vastuuhenkilöistä noin 5-10 prosentilla oli aikaisempia konkurssikytkentöjä. Konkurssikytkentöjä katsottiin kuitenkin olevan kaikilla yritysten vastuuhenkilöillä lähempänä viittä kuin kymmentä prosenttia.

Tutkimuksessa havaittiin, että vuosina 1993–1994 konkurssiin joutuneista yritysten vastuuhenkilöistä joka neljäs oli kokenut konkurssin uudelleen yrityksen vastuuhenkilönä. Noin kymmenen prosenttia otannasta oli kokenut kaksi tai useampaa konkurssia aikaisemman lisäksi. (Pulkinen 2001, 7-8.)

6 VELKAANTUMISEN JA UUELLEEN VELKAANTUMISEN SUHDE

Aikaisempien tutkimusten perusteella konkurssien uusiutumiseen vaikuttavat yritysten vastuuhenkilötaustat. Yritysten vastuuhenkilöt toimivat luonnollisen henkilön asemassa ennen yrityksen, eli oikeushenkilön perustamista. Luonnollisen henkilön maksuhäiriökäyttäytymisellä on myös yhteys perustettuun oikeushenkilöön. Velkaantumisen ja uudelleen velkaantumisen suhdetta voidaan tutkia luonnollisen henkilön maksuhäiriöiden uusiutumisella. Maksuhäiriömerkintöjä saaneiden henkilöiden riskiä saada uusia maksuhäiriömerkintöjä luottotietorekisteriin ei oltu tutkittu Suomessa ennen vuotta 1998 (Pulkkinen 1998, 5).

Vuonna 1998 tehdyssä tutkimuksessa todetaan, että taloudellinen hyvinvointi ja suhdannekehitys säätelevät sitä, kuinka paljon Suomessa on maksuhäiriöihin joutuneita henkilöitä. Myös luottopäätöksien katsotaan kertovan maksuhäiriökäyttäytymisestä. Lamasta oppineina luotonantajat ja luotonottajat ovat olleet varovaisempia luottopäätöksiä tehdessään. Trendi on yleensä ollut se, että hyvinä aikoina luottoa on annettu helpommin, mikä taas on kostautunut huonoina aikoina luottotappioina ja maksuhäiriömerkinnöillä. (Pulkkinen 1998, 6-7.)

Yleisimmät maksuhäiriötyypit olivat tuolloin alioikeuden vahvistamat yksipuoliset tuomiot ja ulosotossa todetut varattomuustiedot. Maksuhäiriöitä saaneista henkilöistä 53 prosenttia todettiin ulosotossa varattomiksi. Maksuhäiriömerkinnän voi saada myös jos velallista ei tavoiteta tai hän pakoilee ulosottoperintää. Ulosoton ollessa perinnän viimeinen vaihe on huomioitava, että yksipuolinen tuomio velkomusasiassa on normaaleimmin luokiteltava maksuhäiriömerkintä. (Pulkkinen 1998, 7.)

6.1 Yksipuolinen tuomio velkomusasiassa

Yksipuolinen tuomio on tuomioistuimen ratkaisu selvässä ja riidattomassa velkomusasiassa. Se voi perustua vastapuolen passiivisuuteen asian aineellisen tutkinnan sijasta. (Vuorenpää 2009, 102.) Oikeudenkäymiskaarissa säädetään yksipuolisen tuomion olevan seuraamus vastaajalle, joka ei ole antanut pyydettyä vastausta määräajassa tai ei ole esittänyt vastauksessaan kanteen vastustamiselle perustetta tai vetoaa ainoastaan sellaiseen perusteeseen, jolla ei ole selvää vaikutusta asian ratkaisemiseen (Oikeudenkäymiskaari 4/1734 5:13 §). Yksipuolinen tuomio riita-

asiassa on suoraan ulosottokelpoinen. Vuonna 1998 luottotietorekisterissä oli 51 prosentilla (177 000 henkilöllä) kaikista maksuhäiriöitä saaneista henkilöistä yksipuolisia tuomioita. (Pulkinen 1998, 7.) Yksipuoliset tuomiot vaikuttavat myös konkurssiin.

Konkurssiasiamiehen kanssa suoritettussa haastattelussa kävi ilmi, että velkojen autonomian mukaisesti Suomessa konkurssihallinnon muodostavat velkojat ja pesänhoitaja. Velkojat, joiden saatavista konkurssissa säännönmukaisesti suuri osa leikkautuu, käyttävät päätösvaltaa esimerkiksi omaisuuden realisoinnin osalta. Konkurssipesien hallintoa valvoo konkurssiasiamies. Konkursiasiamiehen mukaan tuomioistuimen ennen hoitamia tehtäviä on aikojen saatossa siirretty pesänhoitajille, mutta tuomioistuimella on edelleen päätösvalta keskeisimmistä menettelyä koskevista asioista. Tuomioistuin muun muassa vahvistaa jakoluettelon ja ratkaisee velallisen tai velkojan riitautukset ja erimielisyydet. (Laine 11.7.2014, haastattelu.)

Maksuhäiriökäyttäytymistä voidaan luokitella eri vakavuusasteen merkinnöillä ja luottotietorekisterin tallennusajoilla. Viranomaisen toteama yksipuolinen tuomio velkomusasiassa ja henkilön varattomuusmerkintä ovat esimerkkejä luottotietomerkinnoista. Viranomaisen toteamat maksuhäiriötiedot ja ulosottotiedot säilyvät luottotietorekisterissä kolme vuotta (Luottotietolaki 527/2007 18:1 § 6 k.). Mikäli rekisterinpitäjälle on tullut tieto saatavan maksamisesta, tieto poistetaan rekisteristä kahden vuoden kuluessa merkinnän tekemisestä (Luottotietolaki 527/2007 18:1.2 §). Vuonna 1998 viranomaisen toteama yksipuolinen tuomio säilyi luottotietorekisterissä neljä vuotta. Tuolloin henkilön varattomuusmerkintä säilyi luottotietorekisterissä viisi vuotta. Keskimääräinen maksuhäiriöiden tallennusaika oli noin neljä vuotta, mikä oli samalla myös kansainvälisessä vertailussa keskitasoa vuonna 1998. (Pulkinen 1998, 10.)

Aikaisemmassa tutkimuksessa selvisi, että 70 prosenttia 1990-luvun laman aikana konkurssin kokeneista yritysten vastuuhenkilöistä kykeni toimimaan vastuuhenkilöinä uusissa yrityksissä ilman yhteiskunnan asettamia liian suuria pakotteita. Nykyinen tutkimus tukee aikaisempaa tutkimusta siinä valossa, että henkilöiden luottotietomerkinnot eivät säily kansainväliselläkään tasolla verrattuna henkilöillä merkittävän pitkään. Tutkimukset yhdessä osoittavat lakialoitteessa (5/2014) kuvailun 1990-luvun velkakierteen kaltaisen yhteiskuntakehityksen vääräksi.

Haastattelussa kävi ilmi myös, että velallisen ja velkojan välisessä suhteessa ei myöskään ole merkittävää epätasapainoa. Velallisella on mahdollisuus nähdä, minkä suuruisina hänen velkojaan konkurssiprosessissa käsitellään ja myös matkan varrella tilaisuuksia esittää niistä huomau-

tuksensa. Sekä velallinen että velkoja voivat riitauttaa jakoluetteloehdotukseen merkityn saatavan. Velallisella on näin ollen aito mahdollisuus osoittaa saatavan määrässä mahdollisesti olevat virheellisydet. Riitautukset ratkaisee tuomioistuin. Myös summaarisissa asioissa virheellisen maksutuomion saa jälkikäteen korjattua tätä tarkoitusta varten luotua takaisinsaantimenettelyä käyttäen. (Laine 11.7.2014, haastattelu.)

6.2 Maksuhäiriömerkintöjen uusiutumisen ominaispiirteet

Suomen Asiakastieto Oy:n tutkimuksessa seurattiin maksuhäiriöön joutuneen henkilön alttiutta saada uusia maksuhäiriömerkintöjä noin kahden vuoden ajan helmikuusta 1997 lokakuuhun 1998. Tutkimuksessa kävi ilmi, että 42,3 prosenttia maksuhäiriöön joutuneista henkilöistä sai uusia häiriömerkintöjä luottotietorekisteriin. Osuus on melkein puolet kaikista maksuhäiriöisistä henkilöistä ja siksi merkittävä. Maksuhäiriöiden uusiutuminen riippuu myös voimassa olevien häiriöiden lukumäärästä, rahamäärästä ja tuoreudesta. (Pulkinen 1998, 11.) Seuraavassa taulukossa on kuvailtu maksuhäiriömerkintöjen lukumäärän yhteyttä maksuhäiriömerkintöjen uusiutumiseen.

TAULUKKO 3. Maksuhäiriömerkintöjen lukumäärän yhteys maksuhäiriöllisen henkilön riskiin saada uusia häiriömerkintöjä (Pulkinen 1998, 12.)

Häiriömerkinnät helmikuun alussa 1997, kpl	Uusia häiriömerkintöjä rekisteriin 1.2.1997 - 31.10.1998, %		
	Ei uusia	Kyllä uusia	Yhteensä
1	79,7	20,3	100,0
2	66,4	33,6	100,0
3-5	52,4	47,6	100,0
6-10	45,6	54,4	100,0
yli 10	22,7	77,3	100,0

Taulukosta käy ilmi selvä yhteys maksuhäiriöiden uusiutumiselle luottotietorekisteriin sen perusteella kuinka monta maksuhäiriötä henkilöltä löytyy ennestään taustalta. Henkilöille, joilla oli yksi maksuhäiriömerkintä luottotietorekisterissä, merkittiin joka viidennelle toinen tai useampi maksuhäiriömerkintä seuraavan 20 kuukauden aikana. Kyseisillä henkilöillä oli seitsemänkertainen riski saada uusi häiriömerkintä kuin maksuhäiriöttömän henkilön saada ensimmäinen häiriömerkintä. Henkilöllä, jolla oli yli kymmenen häiriömerkintää, oli yli 26-kertainen riski saada uusi häiriömerkintä verrattuna maksuhäiriöttömään henkilöön. (Pulkinen 1998, 12.)

Suomessa oli vuonna 1997 käytössä valuuttana markka. Maksuhäiriömerkintöjen uusiutumista tutkittiin myös kokonaismarkkamääraisten vaikutusten avulla. Samanlainen yhteys kuin maksuhäiriömerkintöjen lukumäärässä nähtiin myös maksuhäiriömerkintöjen kokonaismarkkamäärän suuruudessa. Mitä suurempia merkintöjä henkilöllä oli markkamääräisesti luottotietorekisterissä, sitä todennäköisempää hänen oli saada uusia häiriömerkintöjä luottotietorekisteriin. (Pulkinen 1998, 13.) Seuraavassa taulukossa on kuvailtu maksuhäiriömerkintöjen rahamäärän yhteyttä maksuhäiriömerkintöjen uusiutumiseen.

TAULUKKO 4. Maksuhäiriömerkintöjen kokonaismarkkamäärän yhteys maksuhäiriöllisen henkilön riskiin saada uusia häiriömerkintöjä (Pulkinen 1998, 13.)

Häiriömerkintöjen kokonaismarkkamäärä helmikuun alussa 1997, mk	Uusia häiriömerkintöjä rekisteriin 1.2.1997 - 31.10.1998, %		
	Ei uusia	Kyllä uusia	Yhteensä
0 - 5000	77,2	22,8	100,0
5001 - 20000	60,3	39,7	100,0
20001 - 100000	52,5	47,5	100,0
100001 - 200000	50,0	50,0	100,0
200001 - 500000	47,5	52,5	100,0
500001 -	37,9	62,1	100,0

Tutkimuksesta kävi ilmi, että maksuhäiriömerkintöjen markkamäärän ollessa yli puoli miljoonaa markkaa, uusia maksuhäiriömerkintöjä tulee 60 prosentille seuraavan noin kahden vuoden sisällä. Kokonaismarkkamäärän ollessa korkeintaan 5 000 markkaa, uusia maksuhäiriömerkintöjä tulee melkein neljännekselle seuraavan noin kahden vuoden aikana. Isommissa rahamäärissä uuden maksuhäiriömerkinnän riski on 2-3 kertaa suurempi verrattuna pienempiin rahamääriin. Henkilöllä, jolla maksuhäiriömerkintöjen kokonaisvelat olivat alle 5 000 markkaa, oli yli seitsemänkertainen riski saada uusi maksuhäiriömerkintä kuin henkilön, jolla ei ollut maksuhäiriömerkintää ollenkaan. (Pulkinen 1998, 13-14.)

Maksuhäiriöiden uusiutumisen kannalta viimeinen merkittävä seikka on häiriöiden tuoreus. Normaalin oletettaman mukaan luottotietoalalla tuoreimmat maksuhäiriömerkinnät ovat herkempiä uusiutumaan kuin vanhemmat. Maksuhäiriöiden tuoreutta tutkittiin yhdistämällä tuoreimman maksuhäiriömerkinnän ikä maksuhäiriön omaavaan henkilöön. (Pulkinen 1998, 14.) Seuraavassa taulukossa on kuvailtu tuoreimman maksuhäiriömerkinnän iän yhteyttä maksuhäiriömerkintöjen uusiutumiseen.

TAULUKKO 5. Tuoreimman maksuhäiriömerkinnän iän yhteys maksuhäiriöllisen henkilön riskiin saada uusia häiriömerkintöjä (Pulkinen 1998, 15.)

Tuoreimman häiriömerkinnän ikä kuukausina	Uusia häiriömerkintöjä rekisteriin 1.2.1997 - 31.10.1998, %		
	Ei uusia	Kyllä uusia	Yhteensä
0 - 6	38,5	61,5	100,0
7 - 12	52,7	47,3	100,0
13 - 24	56,0	44,0	100,0
25 - 36	69,3	30,7	100,0
37 -	80,1	19,9	100,0

Tutkimuksessa kävi ilmi, että mikäli henkilöillä oli voimassa enintään puoli vuotta vanha maksuhäiriömerkintä, yli 60 prosentille merkittiin uusi maksuhäiriömerkintä seuraavan noin kahden vuoden aikana. Toisaalta, jos maksuhäiriömerkintä oli yli 36 kuukautta vanha, merkittiin noin joka viidennelle uusia maksuhäiriömerkintöjä. Maksuhäiriöriskin katsottiin olevan noin seitsemänkertainen verrattuna henkilöön, jolla ei ole maksuhäiriömerkintöjä ollenkaan. (Pulkinen 1998, 15.)

6.3 Yrityksen vastuuhenkilöiden vaikutus uudelleen velkaantumiseen

Luonnollisen henkilön ominaisuudessa velkaantuneen henkilön todettiin olevan alttiimpi uudelleen velkaantumiselle silloin kun henkilöllä on lukumäärältään, rahamäärältään ja tuoreudeltaan enemmän ja uudempia maksuhäiriömerkintöjä (Pulkinen 1998, 18-19). Henkilön voidaan katsoa olevan välinpitämätön aikaisempia maksuhäiriömerkintöjään kohtaan tai kykenemätön arvioimaan uusien investointien rahoituksen riittävyys. Luottotiedoilla on tärkeä asema tilanteessa, jossa henkilö velkaantuu tahallisesti tai epärehellisen toiminnan seurauksena. Eräässä uudemmassa Suomen Asiakastieto Oy:n julkaisemassa tutkimuksessa perehdytään ruotsalaisten yritysten epärehellisiin vastuuhenkilöihin ja niiden luomaan negatiiviseen vaikutukseen yrityksille.

Tutkimuksessa viitataan sosiologian tutkimuksiin, joissa oli tutkittu tarkemmin liike-elämässä rikoksista tuomittujen henkilöiden persoonallisuuksia. Talousrikoksista tuomittujen henkilöiden on katsottu olevan muun muassa riskihakuisia ja manipuloivia. Negatiivisista luonteenpiirteistä huolimatta eräissä tutkimuksissa on havaittu, että rikoksista tuomittujen luonteenpiirteet voivat jopa edesauttaa heidän urakehitystään. Esimerkiksi manipuloiva käyttäytyminen voi monessa yhtiössä johtaa uralla etenemiseen, vaikka henkilö ei omaisikaan siihen vaadittavaa todellista kompetenssia. (Kallunki 2010, 21.)

Vastuuhenkilöistä koostuvalle yhtiön hallitukselle annetaan suuri valta ja vastuu yrityksen ylimpänä päätöksentekijänä. Hallituksen jäsenen henkilökohtaiset maksuhäiriömerkinnät kuvaavat henkilön vaikeuksia pitää huolta omasta taloudestaan, minkä vuoksi ei ole yllättävää, ettei henkilö kykene pitämään huolta yrityksenään taloudesta. (Kallunki 2010, 32–33.) Huolellisuusvelvoite on yksi OYL:ssa säädetty keskeinen periaate, jota käsiteltiin aikaisemmin alaluvussa 3.2. Tutkimuksessa kävi ilmi, että rikoksista tuomitut, maksuhäiriömerkintäiset ja konkurssikytkeiset hallitusten jäsenet rikkovat muun muassa huolellisuusvelvoitetta vastuutehtävässään. Heidän johtamiensa yritysten kannattavuus oli myös selkeästi huonompi kuin yritysten, joissa kyseisiä hallitusten jäseniä ei ollut ollenkaan. (Kallunki 2010, 32–33.)

Tutkimuksen tuloksista käy ilmi myös, että rikoksista tuomitut, maksuhäiriöiset tai konkurssikytkeiset henkilöt pääsevät hallituksen jäseniksi siksi, että heidän taustojaan ei selvitetä rekrytointivaiheessa tai tuomioita ei pidetä niin vakavina, että niistä muodostuisi este vastuutehtävälle. Tutkimus osoitti jopa sen, että näennäisesti vähämerkityksellisiltä vaikuttavat rikokset kertoivat henkilön negatiivisista ominaisuuksista, millä oli vaikutus vastuuaseman ylläpitämiseen yrityksessä. Tutkijan mielestä tutkimuksen tuloksiin kannattaa kiinnittää huomiota myös Suomessa. (Kallunki 2010, 33.)

6.4 Uudelleen velkaantumisen ennaltaehkäisy

Yrityksen kannattavuuden arviointi on pitkälti yrityksen vastuuhenkilöiden vastuulla, jolloin heillä on keskeisin rooli uudelleen velkaantumisen ehkäisemisessä. Suomessa toimivan konkurssiasiamiehen mukaan hyvä toiminnan suunnittelu ja hallittu riskinotto ovat osa kannattavan toiminnan perusteita. Aktiivinen taloushallinto, tilanteen seuranta ja ennakoivat toimet ovat tarpeen ja viimeistään ensimmäisten ongelmien ilmetessä pitäisi ottaa yhteys velkojiin ja hakea ensivaiheen ratkaisua. (Laine 11.7.2014, haastattelu.)

Liiketoiminnassa rikolliseen menettelyyn syyllistyneelle henkilölle voidaan määrätä liiketoimintakieltoa, mikä on tärkein ja välittömin este yrityksen vastuuhenkilön uudelleen velkaantumiselle uuden yrityksen kautta. Liiketoimintakieltoa voidaan määrätä vähintään kolme ja enintään seitsemän vuotta (Laki liiketoimintakiellosta 13.12.1985/1059 5 §). Liiketoimintakieltoa voidaan myös pidentää, mikäli liiketoimintakieltoa rikotaan. Tuomioistuin voi syyttäjän vaatimuksesta pidentää liiketoimintakieltoa yhteensä enintään viidellä vuodella (Laki liiketoimintakiellosta 13.12.1985/1059 17.1 §).

Luonnollisen henkilön ja oikeushenkilön uudelleen velkaantumisen ennaltaehkäisyssä keskeisessä asemassa ovat myös luottokelpoisuusluokitukset. Luottokelpoisuusluokituksia antavat eri yrittäjä- ja luottotietoyritykset, joiden antamat luokitukset perustuvat yrityksen omiin sisäisiin analyyseihin ja tilastollisiin laskentamalleihin. Luokituksen arvostus riippuu taas siitä kuinka arvostettu luottotietoyritys on kyseessä. Suomessa johtava yritys- ja luottotietoyhtiö on Suomen Asiakastieto Oy.

Suomen Asiakastieto Oy:n palveluvalikoimassa vuosituhannen vaihtumisesta lähtien on ollut käytössä Rating Alfa -palvelu. Rating Alfa on riskiluokitusmalli, joka toimii tilastollisin menetelmin. Luokituksen laskemisen hyväksi käytetään muun muassa yrityksen tilinpäätös-, tausta-, maksutapa- ja maksuhäiriötietoja. (Suvas 2007, 4.) Suomen Asiakastieto Oy on myös kehittänyt luonnollisia henkilöitä varten Henkilöriskimittarin ja Henkilön Rating Alfa mittarin.

Henkilöriskimittarin kanssa samaan aikaan kehitetty Henkilön Rating Alfa helpottaa päätöksentekoa ja esimerkiksi luottosalkun riskin arviointia tarjoamalla luokittelua, joka perustuu Riskimittarin käyttämien maksuhäiriö- ja yrityskentätietojen lisäksi myös mm. Väestörekisteristä saataviin sosioekonomisiin tietoihin. Henkilön Rating Alfa antaa erittäin kattavan kuvan luokiteltavasta kohteesta. (Asikainen & Leino 2010, 40.)

Sosioekonominen tieto tässä tapauksessa voi olla esimerkiksi henkilön siviilisääty. Suomen lain-säädännön mukaan tietoa luotonhakijan siviilisäädystä voidaan käyttää tilastollisessa mallissa muuttujana kun arvioidaan asiakkaan luottoluokitusta, kun taas Yhdysvalloissa sen katsotaan olevan liian henkilökohtainen tieto. Luokituksia laskettaessa muuttujina käytettävät tietolähteet eroavat täten paljon eri maiden välillä. Luotonhakijan syntyperää koskevat tiedot eivät luonnollisesti sovi käytettäväksi asiakasluokituksissa. (Asikainen & Leino 2010, 34.)

Luottokelpoisuusluokitukset ovat kehittyneet pitkällä aikavälillä. Ennen yksityishenkilöitä koskevat luottopäätökset tehtiin ainoastaan luottotietorekisterin ja luotonhakijalta saatujen tietojen pohjalta. Prosessissa luotonhakijaa haastateltiin tai päätös perustui hakijan kirjallisesti antamiin tietoihin, jotka mahdollisuuksien mukaan tarkastettiin työnantajalta. Luottomuotojen ja – määrien nopean kasvun ja lisääntymisen johdosta luotonhakija ja luotonantaja kohtaavat kasvotusten enää vain ani harvoin. (Asikainen & Pulkkinen 1999, 5.)

Rahoittajina toimivien luotonantajien on ennen palvelujen tarjoamista selvitettävä asiakkaan sijoitustavoitteet, taloudellinen tilanne, rahoitusalan tuntemus ja kokemus ennen palvelun tarjoamista. Tätä rahoittajien velvollisuutta kutsutaan selonottovelvollisuudeksi. (Finanssivalvonta 2014, viitat-

tu 16.6.2014.) Selonottovelvollisuudesta on myös säädetty eri aloja koskevissa erityislaeissa, kuten luottolaitoslaissa, sijoituspalveluyrityksistä sekä arvo-osuusjärjestelmästä annetuissa laeissa. Kyseisissä laeissa on säännöksiä velvollisuudesta tuntea asiakkaan toimintaa ja liiketoiminnan laatua ja laajuutta. (HE 25/2008 vp, 46.) Konkurssiassiamiehen mukaan finanssikriisin jälkeen luottolaitoksiin kohdistuva sääntely on tiukentunut niin EU-tasolla kuin kansallisessakin valvonnassa. Kuluttajille myönnettyjen luottojen osalta tiedonanto- ja selonottovelvollisuuksiin liittyvä valvonta on silti riittävällä tasolla. (Laine 11.7.2014, haastattelu.)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia tarkemmin yritysten vastuuhenkilötaustojen yhteyttä konkurssiin. Tarkoituksena oli myös tutkia vastuuhenkilötaustojen ja lakialoitteen (5/2014) yhteisvaikutusta. Opinnäytetyössä käytin niin sanottua ”suppilomallia”, jossa laaja näkökulma alkoi konkurssista ilmiönä ja tarkentui yksittäiseen yrityksen vastuuhenkilöön. Kartoitin myös yksittäisen vastuuhenkilön vastuunalaisuutta eri yhtiömuodoissa ja selvitin yleisimpiä vastuuhenkilöiden tekemiä rikoksia kriisitilanteessa ja täytäntöönpano- ja selvitysmenettelyssä. Tutkimusmenetelmänä käytin kvalitatiivista, kuvailevaa tutkimusmenetelmää ja lainoppia. Keskeisimpänä lähteenä opinnäytetyön teoriaosuudessa toimi lainsäädäntö, lain esityöt, korkeimman oikeuden ennakkopäätökset ja oikeuskirjallisuus. Empiriaosuudessa keskeisimpinä lähteinä käytin haastattelua ja tutkimuksia Suomen Asiakastieto Oy:n Velkakierre ja Majakka julkaisuista. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä olivat:

- 1) Mikä on lakialoitteessa (5/2014) kuvailtu velallisen asema konkurssissa?
- 2) Miten velallisen asemassa tehdyt talousrikokset ilmenevät?
- 3) Minkälainen riski on kertaalleen konkurssin kokeneen yhtiömiehen perustaa uusi yritys?
- 4) Miten yritysten vastuuhenkilöiden uudelleen velkaantumista voidaan ennaltaehkäistä?

Tutkimuskysymyksessä yksi selvitettiin lakialoitteessa (5/2014) kuvailtua velallisen asemaa konkurssissa. Konkurssilainsäädäntö koki suuren muutoksen vuoden 2004 kokonaisuudistuksen yhteydessä ja muuttui täytäntöönpano-oikeudelliseksi yleislaiksi, minkä seurauksena muun muassa summaaristen asioiden käsittely nopeutui. Vaikka summaaristen asioiden käsittely nopeutui, mielestäni konkurssilainsäädännön uudistus säilytti velallisasemaan joutuneiden henkilöiden oikeusturvan. Summaarisessa menettelyssä syntyviä perusteettomia ulosottoperintöjä ei pitäisi syntyä, koska velallisille annetaan mahdollisuus vastata kanteisiin. Vasta henkilön välinpitämättömyyden johdosta voi kyseisiä ulosottoperintöjä syntyä. Välinpitämättömän velallisen on täytynyt olla täysivaltaisessa asemassa joutuessaan velallisasemaan. Konkurssilainsäädännön uudistamisen yhteydessä kehitettiin myös muita velallisasemaa helpottavia oheislakeja.

Suomen Asiakastieto Oy:n tutkimuksista voitiin todeta myös, että luonnollisten henkilöiden todennäköisimmät maksuhäiriömerkinnät olivat alioikeuden vahvistamat yksipuoliset tuomiot velkomusasioissa. Summaarisesti käsiteltävässä velkomusasiassa kantaja on yleensä vastaajaa aktiivisemmassa asemassa, jolloin vastaaja ei välttämättä ymmärrä asian merkittävyyttä tai pysty arvioimaan asian oikeudellista merkitystä passiivisuutensa takia. Vastaajalle annetaan kuitenkin mahdollisuus vastata kanteeseen. Lakialoitteessa kuvailtu aineellisesti virheellisten tuomioiden määrä perustuu lähinnä vastaajan passiivisuuteen vastustaa kannetta tai esittää kanteen vastustamiselle riittäviä perusteita. Vastaajalla on ollut myös ennen tuomioistuinkäsittelyä velallisen asemassa useita mahdollisuuksia oikaista virheellisesti perittävä saatava. Velallisen asema voi vaarantua lähinnä tilanteessa, jossa velallinen ei kykene ymmärtämään asemaansa ja siitä koituvia seurauksia. Kyseisiin tilanteisiin joutuminen on harvinaista, koska velallisen on täytynyt ymmärtää tekemänsä alkuperäisen oikeustoimen merkitys ja velallisasemaan joutuminen. Henkilöt, joiden oikeustoimikelpoisuutta on rajoitettu holhustoimilain tai alaikäisyytensä johdosta, eivät voi tehdä merkittäviä oikeustoimia ja siten ajautua velallisen asemaan.

Lakialoitteessa (5/2014) väitettiin nykyisessä konkurssilainsäädännössä (120/2004) olevan aukko, jonka mukaan tuomioistuin voi hyväksyä konkurssisaatavan toteamatta sen oikeaa määrää. Velallisen ja velkojan välisen oikeussuhteen katsottiin olevan velkojaa selvästi suosivampi. Velallisen aseman katsottiin olevan heikko sen takia, että konkurssin dokumenttiaineisto otetaan velkojien hallintaan ja allekirjoitetaan velallisella ilman, että hänelle annettaisiin oikeutta perehtyä velkojensa määrään. Lainmuutoksen katsottiin vähentävän aineellisesti virheellisiä tuomioita. Lakialoitteen lopussa kuvailtiin 1990-laman jälkeistä yhteiskuntakehitystä kielteiseksi yrittäjien osalta. Kielteisen kehityksen johdosta yrittäjät joutuivat turvautumaan sosiaalitukeen menetettyään omaisuutensa lisäksi myös ansiotulonsa jouduttuaan velkakierteeseen, mikä on kestänyt tähän päivään saakka. Lakialoitteen oli allekirjoittanut 48 kansanedustajaa, mikä lisäsi sen painoarvoa.

Suomen Asiakastieto Oy:n tutkimuksista kävi ilmi, että lakialoitteessa kuvailtu yritysten vastuuhenkilöiden kielteinen yhteiskuntakehitys 1990-luvun laman jäljiltä ei toteudu siihen pisteeseen, että sitä voitaisiin kuvailla ilmiönä. Tutkimusten johtopäätöksinä todettiin, että 1990-luvun laman aikana konkurssin kokeneista vastuuhenkilöistä noin kolme neljäsosaa kykeni toimimaan uusissa yrityksissä vastuuhenkilöinä. Kyseinen asia voi johtua siitä, että 1990-luvun laman aikana konkurssin kokeneet yhtiömiehet ovat mahdollisesti oppineet velkaantumisesta ja aiemmin koetusta konkurssista. Myöskään henkilöiden luottotietomerkinnot eivät säilyneet kansainvälisellä tasolla mitattuna henkilöillä niin pitkään, että ne muodostaisivat esteen uudelleen yrittämiselle. Konkurs-

sikytettäisten yritysten vastuuhenkilöiden uudet yritykset eivät ole tilastollisesti katsottuna aiheuttaneet uusia konkurssiä. Konkurssiä ovat syvemässä kausaalisuhteessa makrotaloudelliseen tilanteeseen kuin vastuuhenkilöäustoihin.

Tutkimuskysymyksessä kaksi haettiin vastausta siihen miten velallisasemassa tehdyt talousrikokset ilmenevät. Rikoslaisissa säädetyt velallisen rikokset jakautuvat rikoksen teon ajankohdan mukaan. Velallisen rikokset velkojaa kohtaan ovat pääsääntöisesti jaettu velallisen epärehellisyysrikkokseen ja velallisen petokseen. Rikosten tunnusmerkistön täyttymisen kannalta keskeistä on teon ajankohta. Velallisen epärehellisyysrikkokset kytkeytyvät velallisen taloudelliseen kriisitilanteeseen, kun taas velallisen petokset kytkeytyvät velallisen kriisitilanteen jälkeiseen täytäntöönpano- tai selvitysmenettelyyn.

Tutkimuskysymyksessä kolme selvitettiin kertaalleen konkurssin kokeneen yrityksen vastuuhenkilön riskiä perustaa uusi yritys. Suomen Asiakastieto Oy:n tutkimuksista selvisi helposti velkaantuvan yrityksen profiili. Sen sijaan uudelleen velkaantuvan yrityksen profiiliin luonti oli vaikeampaa. Helposti velkaantuva yritys tutkimusten perusteella voisi olla esimerkiksi rakennusalalla toimiva osakeyhtiömuotoinen iältään alle kolme vuotta vanha yritys, jolla on muun muassa matala omaisuusaste. Yrityksen vastuuhenkilöiden maksuhäiriöt lisäävät velkaantumisen riskiä. Uudelleen velkaantumiseen vaikuttaa myönteisesti vastuuhenkilöiden aikaisemmat konkurssit ja maksuhäiriöiden lukumäärä, rahamäärä ja tuoreus. Seuraavassa taulukossa on kuvailtu Suomen Asiakastieto Oy:n tutkimusten yhteisvaikutus velkaantumiseen ja uudelleen velkaantumiseen.

TAULUKKO 6. Suomen Asiakastieto Oy:n tutkimusten yhteisvaikutus velkaantumiseen ja uudelleen velkaantumiseen.

Velkaantuminen		Uudelleen velkaantuminen	
Toimiala	Rakennusala	Yrityksen maksuhäiriöt suhteessa vastuuhenkilöiden aikaisempiin konkursseihin	kumulatiivinen
Yrityksen tunnuslukujen yhteisvaikutus	<u>Omavaraisuus</u> ≤ 0 , Sijoitettu pääoma ≤ -10 , Quick ratio $\leq 0,5$	90-luvulla konkurssin kokeneiden vastuuhenkilöiden kytkennät maksuhäiriöisiin yrityksiin	76,5% ei kytkentöjä
Yrityksen muoto	Osakeyhtiö	90-luvulla konkurssin kokeneiden vastuuhenkilöiden uudet konkurssikytkennät	75,9% ei kytkentöjä
Yrityksen ikä	0-3 v. riskisin, kumulatiivinen	Maksuhäiriöiden lukumäärän yhteys uusiin maksuhäiriöihin	kumulatiivinen
Yrityksen maksuhäiriöt suhteessa vastuuhenkilöiden omiin maksuhäiriöihin	kumulatiivinen	Maksuhäiriöiden määrän yhteys uusiin maksuhäiriöihin	kumulatiivinen
Yrityksen maksuhäiriöt suhteessa vastuuhenkilöiden kytkentöihin maksuhäiriöisiin yrityksiin	kumulatiivinen	Maksuhäiriöiden tuoreuden yhteys uusiin maksuhäiriöihin	0-6 kk. riskisin, vähenee häiriön vanhenne- tessa

Tilastollisesti osakeyhtiöt kokevat eniten konkurssreja verrattuna muihin yhtiömuotoihin. Viime vuosina kuljetus- ja varastointialan yritysten konkurssit ovat lisääntyneet niin henkilöyhtiöissä kuin osakeyhtiöissä. Kuljetusalan maksuhäiriöt ja konkurssit ovat tutkitusti kasvaneet 2000-luvulta 2008 vuoden taantumien jälkeisiin aikoihin. Kyseinen ilmiö pystytään selittämään kuljetusalalle herkän öljynhinnan kasvun ja veromuutosten seurauksena. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että tietyt alat ovat riippuvaisia myös raaka-aineiden hinnoista.

Osakeyhtiö on velkaantumiselle ja konkurssille herkin yritysmuoto jo pelkästään sen takia, ettei se sido omistajatahojen henkilökohtaista omaisuutta. Yritysten kanssa liiketoimintaa harjoittavien

osapuolten tulisi huomioida yritysmuoto ja sen mukanaan tuoma yrityksen luotettavuus. Henkilöyhtiöillä vakavaraisuutta on jo pelkästään sen takia, että henkilöyhtiöissä omistajatahot ovat sitouttaneet liiketoiminnan takaamiseksi omaa henkilökohtaista omaisuuttaan. Osakeyhtiöissä vastuuhenkilöiden toiminta perustuu OYL:n keskeisiin periaatteisiin, joista johdon tehtävän merkitys korostuu. Osakeyhtiön vastuuhenkilöt ovat vahingonkorvausvelvollisia toimistaan yrityksessä. Vahingonkorvausvelvollisuus astuu voimaan osakeyhtiön vastuuhenkilöiden rikottua jotakin osakeyhtiölakiin kirjattua keskeistä periaatetta. Keskeiset osakeyhtiöperiaatteet ovat enemmistö-, yhdenvertaisuus-, tahdonvaltaisuus- ja johdon tehtävistä säädetyt periaatteet.

Tutkimuskysymyksessä neljä selvitettiin yritysten vastuuhenkilöiden uudelleen velkaantumisen ennaltaehkäisyä. Yritysten vastuuhenkilöiden uudelleen velkaantumista voidaan ennaltaehkäistä rikospurusteisessa velkaantumisessa lainsäädännöllä ja liiketoimintakiellolla. Normaalialueen velkaantumista voidaan ennaltaehkäistä luottokelpoisuusluokituksilla. Luottokelpoisuusluokitukset ovat tärkeässä roolissa varsinkin rahoittajien näkökulmasta katsottuna. Riskialtiimmilla toimialoilla luotonhintaa pystytään nostamaan muun muassa korkeammalla riskipreemiolla, minkä seurauksena rahoittajat voivat hallita luotonkysyntää ja jopa kattaa luottotappioita. Tärkeintä luotonannossa on hajauttaa luotonanto eri toimialoilla, jottei riskipitoisuus korreloisi yhteen tiettyyn toimialaan.

Tahallisia konkursseja ja muun muassa rikoshyötynä saatua luoton realisointia on vaikea arvioida tai luokitella, koska kyseiset tapaukset ovat yksittäisiä eivätkä perustu mihinkään taloudelliseen ilmiöön, jota voitaisiin tutkia tarkemmin. Asiaan liittyvät tutkimukset perustuivat enemmänkin sosiologisiin tutkimuksiin ja yritysten vastuuhenkilöiden persoonallisuuksiin ja luonteenpiirteisiin. Tutkimuksista kuitenkin kävi ilmi, että maksuhäiriöisten, konkurssikentäisten tai rikoksista tuomittujen vastuuhenkilöiden johtamien yritysten kannattavuus oli selkeästi huonompi kuin yritysten, joissa kyseisiä vastuuhenkilöitä ei ollut.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia yritysten vastuuhenkilötaustojen yhteyttä konkurssiin kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän ja monipuolisten lähteiden avulla. Tutkimusaihe oli mielestäni ajankohtainen johtuen Suomen taloudellisesta tilasta ja lakialoitteesta (5/2014). Opinnäytetyön tavoitteena oli syventää omaa osaamista ja tietämystä yhtiö- ja insolvenssioikeudesta, kehittää omia tutkimustaitoja sekä valmentaa itseäni alioikeudessa suoritettavaa ammattiharjoittelua varten. Alioikeudessa käsitellään insolvenssioikeuteen kuuluvia yrityssaneerauksia, konkursseja ja yksipuolisia tuomioita velkomusasioissa. Opinnäytetyön teoriaosuuden lähteinä toimivat lainopin ja oikeuskirjallisuuden lisäksi myös korkeimman oikeuden ennakkopäätökset. Opinnäytetyön empiriaosuudessa pyrin käyttämään Suomen Asiakastieto Oy:n tilastollisia tutkimuksia lisäämään tutkimuksen monipuolisuutta. Tutkimustuloksia syvensi myös haastattelun tuoma käytännön kokemusperäinen tieto aiheesta.

Opinnäytetyötä varten olin yhteydessä puhelimitse ja sähköpostilla Konkurssiasiاميةhen toimiston kanssa. Haastattelun toteuttaminen oli haasteellista, koska toimisto sijaitsee pääkaupunkiseudulla ja asuin itse Oulussa. Sain sähköpostitse kattavat vastaukset esittämiini kysymyksiin ja olin yhteydessä konkurssiasiemieheen myös puhelimitse. Ajankohta haastattelun toteuttamiselle oli haasteellinen johtuen työntekijöiden kesälomista.

Aloitusseminaarin jälkeen opinnäytetyö muuttui vertaisarvioinnin tuoman laajemman näkökulman ansiosta. Opinnäytetyö sai kolme keskeistä teemaa, jotka olivat lakialoite, aihe yhteiskunnallisena ilmiönä ja tutkimustieto aiheesta. Kyseisiä teemoja pyrin kuvaamaan laajasta näkökulmasta tiivistyen yksittäiseen yrityksen vastuuhenkilön näkökulmaan. Pyrin säilyttämään kosketuksen lakialoitteeseen koko prosessin läpi. Tutkimuksen katson olevan yleishyödyllinen tutkimus, mikä palvelee ensisijaisesti omia oikeus- ja hallintotieteen tradenomiopintojani Oulun ammattikorkeakoulun liiketalouden koulutusohjelmassa.

Opinnäytetyön tekeminen oli prosessina mielenkiintoinen, mutta aikataulun osalta haastava. Opinnäytetyön aikataulu venyi alkuperäisestä suunnitelmasta, koska suoritin ammattiharjoittelun kesken prosessin. Haastavaa opinnäytetyössä oli myös kerätä oleellimmat tilastolliset tutkimukset Suomen Asiakastieto Oy:n julkaisuista. Mielestäni onnistuin tässä kuitenkin hyvin, koska pys-

tyin helposti luomaan velkaantuvan yrityksen ja yrityksen vastuuhenkilön profiilin. Työn johtopäätökset ja tutkimuskohteen profilointi osoittautuivatkin työn mielenkiintoisimmaksi vaiheeksi. Opinnäytetyön apuna käytin Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran ”Tutki ja kirjoita” – teosta ja uskon opinnäytetyön parantaneen tutkimustaitojani laadullisen tutkimuksen osalta.

Opinnäytetyöprosessin aikana ilmeni muutama uusi tutkimusaihe, mutta opinnäytetyön aiheen rajauksen takia en ryhtynyt käsittelemään niitä. Yksi jatkotutkimusaiheista olisi yrityssaneeraus ja sen vaikutus yritysten elinikään. Olisi myös mielenkiintoista selvittää tilastollisesti kuinka moni tuomioistuimen hyväksymistä yrityssaneeraamisista on auttanut yrityksen uuteen nousuun. Toinen jatkotutkimusaihe liittyisi oikeusprosessien valitusmenettelyyn ja sen käsittelyn nopeuttamiseen seuraavissa oikeusasteissa. Taantumien aikana oikeuslaitokset voivat ruuhkautua suurten juttumäärien takia ja muun muassa Ruotsissa on otettu käyttöön oikeuskäsittelyjen videotaltiointi, mikä helpottaa ja nopeuttaa asioiden käsittelyä seuraavissa oikeusasteissa, kuten hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa.

Kolmas jatkotutkimusaihe liittyisi kansantaloudellisiin ilmiöihin konkurssien taustalla. Tutkimusta tehdessäni huomasin yhteyksiä eri ilmiöiden välillä. Maksuhäiriöiden kasvu kuljetus- ja varastointialalla on ollut huomattava, kun sitä vertaa maksuhäiriötutkimuksiin 2000-luvun alkupuolelta. 2000-luvun alkupuolella kuljetus- ja varastointialalla oli vähiten maksuhäiriöalttiutta, mikä ilmenee kuvioista 4. Finanssikriisin jälkeisiin konkurssimääriin on täytynyt vaikuttaa myös veromuutokset. Konkurssimäärät kuljetus- ja varastointialalla ovat vähentäneet kilpailua ja näin ollen nostaneet kuluja esimerkiksi elintarvikekaupoille. Laajasti uutisoitu ruoan hinnan kaksinkertainen nousu muihin EU-maihin verrattuna vuosien 2010 ja 2014 aikana voi olla yksi veromuutoksen välillisistä seurauksista. Jatkotutkimus käsittelee sitä, kuinka suuri välillinen vaikutus tietyillä veromuutoksilla on kansantalouteen.

LÄHTEET

Asikainen, P. & Leino, J. 2010. Laadukkaampaa luottotietoa henkilöasiakkaista. *Majakka* 5 (2), 34–41.

Asikainen, P. & Pulkkinen, K. 1999. Credit scoring riskienhallinnan apuvälineenä. *Velkakierre* 10 (22), 5-21.

Fabricius, O. & Pulkkinen, K. 2003. Tilinpäätösten tunnuslukujen kyky ennakoida lyhyellä ja pidemmällä aikavälillä yritysten maksuhäiriömerkintöjä. *Velkakierre* 14 (30), 5-20.

Eduskunta 2015. Lakivaliokunnan pöytäkirja 5/2014 vp. Hakupäivä 10.1.2015, [Http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/uta81638_p.shtml](http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/uta81638_p.shtml).

Finanssivalvonta 2014. Selonottovelvollisuus. Hakupäivä 16.6.2014, [Http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Finanssialan_palveluita/Sijoituspalvelut/Menettelytavat/Selonottovelvollisuus/Pages/Default.aspx](http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Finanssiasiakas/Finanssialan_palveluita/Sijoituspalvelut/Menettelytavat/Selonottovelvollisuus/Pages/Default.aspx).

Hallituksen esitys Eduskunnalle konkurssilain uudistamiseksi. HE 26/2003 vp. Hakupäivä 31.3.2014, [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi).

Hallituksen esitys Eduskunnalle kuluttajansuojalainsäädännöksi. HE 8/1977 vp. Hakupäivä 10.6.2014, [Http://www.edilex.fi](http://www.edilex.fi).

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä sekä siihen liittyväksi lainsäädännöksi. HE 6/1987 vp. Hakupäivä 10.6.2014, [Http://www.edilex.fi](http://www.edilex.fi).

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 25/2008 vp. Hakupäivä 16.6.2014, [Http://www.edilex.fi](http://www.edilex.fi)

Hallituksen esitys Eduskunnalle osuuskuntalaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 185/2012 vp. Hakupäivä 11.6.2014, [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi).

Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta. HE 309/1993 vp. Hakupäivä 28.3.2014, [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi).

Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölainsäädännöksi. HE 109/2005 vp. Hakupäivä 10.6.2014, [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi).

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2009. 15. uudistettu painos. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Immonen, R. & Nuolimaa, R. 2012. Osakeyhtiöoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.

Immonen, R., Ossa, J. & Villa, S. 2012. Henkilöyhtiön pääoman hallinta. Helsinki: Talentum.

Kaisto, J. & Lohi, T. 2013. Johdatus varallisuusoikeyteen. Helsinki: Talentum.

Kallunki, J. 2010. Epärehellisillä hallituksen jäsenillä on voimakas negatiivinen vaikutus yrityksen kannattavuuteen. *Majakka* 5 (2), 20–33.

Kaupparekisterilaki 2.2.1979/129.

Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336.

KKO 27.12.1990 T3681. Finlex.

KKO 25.9.1995 T3941. Finlex.

KKO 3.10.1995 T4082. Finlex.

KKO 4.9.2001 T1652. Finlex.

KKO 27.12.2007 T2903. Finlex.

Konkurssilaki 20.2.2004/120.

Könkkölä, M. & Linna, T. 2013. Konkurssioikeus. Helsinki: Talentum.

Lahti, R. & Koponen, P. 2007. Talousrikokset. Helsinki: Vajaakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Laine, H. 2014. Konkurssiasiamies, Konkurssiasiamiehen toimisto. Puhelinhaastattelu 11.7.2014.

Lakialoite konkurssilain 1 luvun muuttamisesta. LA 5/2014 vp. Hakupäivä 1.4.2014,
[Http://www.eduskunta.fi](http://www.eduskunta.fi).

Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä 29.4.1988/389.

Laki elinkeinon harjoittamisen oikeudesta 27.9.1919/122.

Laki liiketoimintakiellosta 13.12.1985/1059.

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä 18.7.2008/503.

Luottotietolaki 11.5.2007/527.

Mäkelä, K. 2001. Talouselämän rikokset, rikosoikeus ja kriminaalipolitiikka. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4.

Ehdotus konkurssilainsäädännön uudistamisesta. Työryhmämietintö 2002:2. Helsinki: Oikeusministeriö. Hakupäivä 31.3.2014, [Http://www.om.fi](http://www.om.fi).

Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624.

Pulkkinen, K. 1998. Maksuhäiriömerkintöjä saaneen henkilön uudet häiriömerkinnät. Velkakierre 9 (21), 5-19.

Pulkkinen, K. 2000. Luottotietojen pitkäaikainen ennustekyky. Velkakierre 11 (24), 5-17.

Pulkkinen, K. 2001. Yrityskonkurssissa mukana olleiden vastuuhenkilöiden nykyiset yrityskytken-
nät ja maksuhäiriömerkinnät. Velkakierre 12 (26), 5-12.

Pulkkinen, K. 2004. Vastuuhenkilötiedot yrityksen ja vastuuhenkilön omien maksuhäiriömerkintö-
jen ennakkoinnissa. Velkakierre 15 (24), 5-18.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Suvas, A. 2007. Rating Alfa luokitusominaisuuksien parantaminen. Majakka 2 (1), 4-30.

Takala, K. & Viren, M. 2000. Maksuhäiriöiden ennakointi toimialoittain. Velkakierre 11 (25), 39-
57.

Talousrikos 2014. Oikeushenkilön rangaistusvastuu. Hakupäivä 14.4.2014,
[Http://www.talousrikos.fi/tietoa/oikeushenkilon_rangaistusvastuu/](http://www.talousrikos.fi/tietoa/oikeushenkilon_rangaistusvastuu/).

Tilastokeskus 2014. Konkurssit toimialoittain (TOL 2008). Hakupäivä 2.4.2014,
[Http://www.stat.fi/til/konk/2014/02/konk_2014_02_2014-03-19_tie_001_fi.html](http://www.stat.fi/til/konk/2014/02/konk_2014_02_2014-03-19_tie_001_fi.html).

Tilastokeskus 2014. Konkurssit vuodesta 1986. Hakupäivä 2.4.2014,
[Http://www.stat.fi/til/konk/2014/02/konk_2014_02_2014-03-19_tie_001_fi.html](http://www.stat.fi/til/konk/2014/02/konk_2014_02_2014-03-19_tie_001_fi.html).

Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459.

Villa, S. 2013. 4. uudistettu painos. Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö. Helsinki: Talentum.

Vuorenpää, M. 2009. Prosessioikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.

LIITTEET

LIITE 1 Haastattelukysymykset konkurssiasiamiehelle

1. Uuden lakialoitteen konkurssilain muuttamisesta (LA 5/2014 vp) mukaan velallisen asema on säädetty liian tiukasti velkojien määräysvallan alaisuuteen. Oletko samaa mieltä? Lakialoitteen on allekirjoittanut 48 kansanedustajaa.
2. Onko konkurssivelallisella mahdollisuus nähdä velkojensa oikeaa määrää konkurssipesän asiakirjoista?
3. Onko konkurssivelallisella mahdollisuus vastustaa/vaatia oikaisua konkurssipesän asiakirjoista?
4. Kuluttajaviraston lausunnossa oikeusministeriölle (Dnro 2006/70/6455) todetaan, että sekä summaarisissa asioissa kuin myös konkurssi- ja ulosottopäätöksissä syntyy perusteettomia saatavia. Oletko huomannut koskaan työssäsi velkojan/pesänselvittäjän perusteetonta konkurssisaatavaa, virheellistä maksuvelvoitetta yms.?
5. Onko mielestäsi vuonna 2004 kokonaisuudistetussa konkurssilaissa jotakin puutteita / kehittämistä mikä lisäisi velallisen oikeusturvaa?
6. Onko mielestäsi vuonna 2004 kokonaisuudistetussa konkurssilaissa jotakin puutteita / kehittämistä mikä vähentäisi virheellisten konkurssisaatavien määrää?
7. Luotonantajana toimivilla rahoitusyhtiöillä on tiettyjä velvollisuuksia luottoa myöntäessään, kuten selonottovelvollisuus. Valvotaanko rahoitusyhtiöiden toimintaa mielestäsi tarpeeksi?
8. Miten mielestäsi velkaantumista ja konkurssreja pystyttäisiin ennaltaehkäisemään paremmin?
9. Profiloii muutama ominaispiirre yrityksen vastuuhenkilöstä, jonka uskot velkaantuvan / kokevan konkurssin. (Esim. ikä, toimiala, yritysmuoto, maksuhäiriökäyttäytyminen jne.)